

Učinak edukativnog programa Oaza za djecu:

Rahle, Lucija

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:360997>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-10**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

**UČINAK EDUKATIVNOG PROGRAMA OAZA ZA DJECU:
PROCJENA EFIKASNOSTI ŠKOLSKOG PROGRAMA IZ
PERSPEKTIVE NASTAVNIKA I UČENIKA**

Diplomski rad

Lucija Rahle

Mentorica: Dr. sc. Margareta Jelić

Zagreb, 2020.

Sadržaj

Uvod.....	1
Cilj, problemi i hipoteze istraživanja.....	6
Metodologija.....	7
Sudionici u istraživanju.....	7
Instrumenti.....	7
Postupak.....	8
Rezultati.....	9
Opći dojam o projektu Oaza za djecu.....	9
Fizičko zdravlje djece.....	12
Ekologija.....	14
Timski rad i odnos među učenicima.....	17
Komunikacijske i jezične vještine.....	19
Zaključno o projektu Oaza za djecu i preporuke.....	21
Rasprava.....	23
Metodološka ograničenja i sugestija za buduća istraživanja.....	26
Zaključak.....	27
Literatura.....	28
Prilozi.....	31

Učinak edukativnog programa Oaza za djecu: Procjena efikasnosti školskog programa iz perspektive nastavnika i učenika

Effects of educational program „Oasis for children“: Estimation of school program efficiency from teachers' and pupils' perspective

Sažetak

Program Oaza za djecu čini skup izvannastavnih aktivnosti koje se provode u školskim vrtovima, te je trenutačno uključeno 6 osnovnih škola u Zagrebu. Kroz program, djeca obrađuju i brinu za školski vrt, sudjeluju u različitim radionicama te surađuju s volonterima iz stranih zemalja. Međutim, program do sada nije sustavno evaluiran iz perspektive samih korisnika. Cilj ovog istraživanja je procijeniti učinak edukativnog programa Oaza za djecu iz perspektive nastavnika i učenika na percipirano fizičko zdravlje djece (u pogledu tjelesne aktivnosti i prehrambenih navika), na ekološku osviještenost, socijalne vještine vezane uz timski rad (suradnja učenika) te komunikacijske i jezične vještine. Provedbom online anketnog istraživanja prikupili smo podatke 66 učenika (od 3. do 8. razreda) i 7 nastavnika, koji idu u prilog pretpostavci o pozitivnom učinku programa na različite aspekte života učenika. Učenici se radi vrtlarenja više kreću, a dio učenika je naveo kako su poboljšali svoje prehrambene navike. Učenici koji su sudjelovali u projektu pokazuju ekološku osviještenost te brigu za okoliš kroz razdvajanje otpada. Kroz projekt učenici su izloženi timskom radu te pokazuju određeni stupanj suradnje i pomagačkog ponašanja. Komunikacija s volonterima iz stranih zemalja je prilika učenicima da upotrijebe, uvježbaju i bolje nauče engleski jezik, te je dio učenika iskazao kako se poboljšalo njihovo znanje stranog jezika. Dobiveni podaci daju dobre temelje za daljnja istraživanja i poticanje implementacije programa u škole koje nisu uključene.

Ključne riječi: školski vrt, fizičko zdravlje djece, ekologija, jezične vještine, timski rad

Program Oasis for children is an assembly of extra curriculum activities that take place in school garden, and at the moment, six elementary schools are involved. Through program, children cultivate and care for school garden, they participate in different workshops and cooperate with foreign volunteers. The aim of this research is to estimate the effects of educational program Oasis for children from teachers' and pupils' perspective. We were interested in effects of this program on children's physical health in a matter of physical activity and nutrition, on ecological awareness, team work and cooperation among pupils, and on communication and lingual skills. By conducting research via online survey, we gathered data from pupils (3rd-8th grade) and teachers, that support our hypothesis about positive impact of the program on different aspects of children's lives. Through gardening, pupils increase their physical activity and some pupils indicated that they had amended their eating habits. Pupils included in program are showing ecological awareness and care for the environment through separating waste. Through program, pupils work in teams and they show a certain degree of cooperation, but the effects of the program are unclear. Communication with foreign volunteers is an opportunity for pupils to use, practice and learn English language, and some of them have indicated that their knowledge of foreign language has improved. Obtained data give firm basis for future research and also for abetting of implementation of program in schools that are not yet included.

Key words: school garden, children's physical health, ecology, language skills, team work

Uvod

Moderno društvo oblikovalo je svakodnevicu djece u gradovima. Živimo u svijetu ispunjenom tehnologijom: televizija, video igre, računala, internet i pametni telefoni. Djeca su od najranije dobi izložena ekranima te sve više vremena provode u aktivnostima koje uključuju neki oblik tehnologije, a sve manje izlaze van te gube kontakt s prirodom (Desmond, Grieshop, i Subramanium, 2004.). Prepoznata je potreba da se djeca ponovno približe prirodi, a jedan od sve popularnijih načina je uvođenje vrtova u škole (Wallace, 2019). Danas je „garden based learning“, odnosno učenje na temelju vrtlarenja postalo globalni fenomen te postoji rastući interes za integriranjem vrtova u obrazovne institucije. Postoje brojni programi vezani uz školske vrtove koji pokrivaju različita područja obrazovanja i razvoja djece te su potrebna istraživanja koja bi dala bolje uvide o njihovom utjecaju na djecu. Uz fizičku aktivnost, prehranu i ekološku osviještenost, školski vrtovi mogu potencijalno utjecati i na suradničke vještine djece (Ozer, 2007). U ovom ćemo se radu baviti provjerom učinkovitosti programa Oaza za djecu, koji se temelji na aktivnostima vezanim uz implementaciju školskog vrta te rad u njemu.

Kroz povijest čovječanstva provlačila se ideja o privlačnosti i težnji čovjeka prirodi te važnosti njezine uloge u životu čovjeka. Ljudska su bića integralni dio prirode, stoga imaju potrebu biti u kontaktu s njom. Iz tog kontakta proizlaze mnoge fizičke i psihološke dobrobiti za čovjeka. Biolog E.O. Willson skovao je izraz „biofilija“ koja se odnosi na emocionalnu povezanost i ljubav prema svemu što je živo te na urođenu tendenciju traženja veza s prirodom i drugim oblicima života (Frumkin, 2001; Penn i Mysterud, 2007). Još je Rousseau, francuski književnik i filozof iz 18. stoljeća, zagovarao nužnost prirode u obrazovanju djece jer je smatrao da je znanje djece o prirodi temelj na kojem grade svoje znanje koje će kasnije stjecati (prema Desmond i sur., 2004), No, važnost vrtova i vrtlarenja za djecu šire je prepoznata u 19. stoljeću kada su se vrtovi počeli popularizirati diljem Europe i Sjeverne Amerike. Broj školskih vrtova brzo je rastao te ih je do kraja 19. stoljeća u Europi postojalo više od 100 000 (Desmond i sur., 2004). Brojna istraživanja pokazala su kako izloženost i provođenje vremena u prirodi može kod djece imati pozitivan učinak na kogniciju, fizičko i mentalno zdravlje (Malone i Tranter 2003; Wallace, 2019). Suvremena opažanja i istraživanja počela su davati rezultate o učincima sudjelovanja djece u projektima vezanima uz školske vrtove. Pokazalo se, naime, da takav način edukacije može doprinijeti rastu i razvoju u različitim aspektima života djeteta: u akademskom postignuću i jezičnim vještinama,

ekološkoj pismenosti, osobnom, socijalnom i moralnom razvoj djece te fizičkom zdravlju (Desmond i sur., 2004). Kratko ćemo prikazati nalaze iz svakog od navedenih područja.

Redovita tjelesna aktivnost važna je za održavanje zdravih mišića i kosti, pomaže u sprječavanju dijabetesa, pretilosti i kardiovaskularnih bolesti te ima pozitivan učinak na mentalno zdravlje tako da smanjuje anksioznost i depresivnost (McCurdy, 2010). Prema podacima istraživanja o razini tjelesne aktivnosti u zemljama članicama Europske unije koje je objavio Europski ured Svjetske zdravstvene organizacije (SZO), 88 % djece (u dobi od 8 godina) i tek 19 % adolescenata u Hrvatskoj postiže zadovoljavajuće razine tjelesne aktivnosti. Iako su saznanja o količini kretanja mlađe djece zadovoljavajuća, količina kretanja s porastom dobi drastično pada. Uz to, postoje drugi podaci koji govore kako ipak postoji problem. Prema istraživanju Europskog ureda svjetske zdravstvene organizacije, u Hrvatskoj 35% djece u dobi od 8 godina ima prekomjernu tjelesnu masu. Pretilost u djetinjstvu povećava rizik za kasniji razvoj dijabetesa, visokog tlaka, astme i emocionalnih teškoća (Bell, Wilson i Liu, 2008). Problem pretilosti djece može proizlaziti iz modernog stila života koji zapostavlja kretanje. Sjedilački način života može se javiti i kod djece iz različitih razloga: moderne tehnologije, akademskog pritiska ili generalnog manjka potrebe za kretanjem (na primjer dostupnost javnog prijevoza) (Hill, 1998). Nedostatak kretanja povećava rizik od pretilosti koja je onda dalje povezana s brojnim zdravstvenim problemima, kao što je već navedeno (Hill, 1998). Djecu je potrebno potaknuti te im dati priliku za fizičku aktivnost. Meriwether, Lee, Lafleur i Wiseman (2008; prema Phelps, 2010) navode kako i male promjene u fizičkoj aktivnosti mogu pridonijeti poboljšanju zdravlja. Prema Ainsworthovoj, (2000), vrtlarjenje je klasificirano kao umjereni fizička aktivnost. Ovisno o težini djeteta, pola sata vrtlarjenja potroši između 128 i 205 kalorija (Harvard Health Publications, 2006; prema Phelps, 2010). Neki rezultati istraživanja pokazuju kako su djeca, koja su vrtlarila u školi, počela vrtlariti i kod kuće, što pokazuje uklapanje dodatne fizičke aktivnosti u svoj životni stil (Phelps, 2010). Dakle, rezultati nekolicine dosadašnjih istraživanja idu u prilog tome da je vrtlarjenje učinkovit način povećanja količine fizičke aktivnosti djece.

Drugi razlog koji je u podlozi problema pretilosti djece su loše prehrambene navike. Hrana je lako dostupna i to u velikim količinama. Podaci o prehrambenim navikama djece u Hrvatskoj su alarmantni. 27% djece jede kolače, 31,1% ih jede čokoladu ili bombone, dok 29,1% djece pije zaslađene sokove više od tri puta tjedno. Što se tiče unosa voća i povrća, 66,5% djece ne jede svakodnevno svježe voće, a njih 82,8% ne konzumira povrće svaki dan (Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2018). Redoviti unos raznolikog voća i povrća može

umanjiti rizik za razvoj kardiovaskularnih bolesti, visokog tlaka, dijabetesa tipa 2, pretilosti te nekih vrsta raka (Christian, 2014; McAleese i Rankin, 2007; Van Duyn i Pivonka, 2000). Voće i povrće neophodno je za zdravlje stoga je vrlo važno da osoba u djetinjstvu usvoji što bolje navike. Istraživanja su pokazala kako se prehrambene navike koje dijete razvije zadržavaju kasnije u životu (McAleese i Rankin, 2007; Skinner, 2002). Dakle, navike se formiraju rano te bi se edukacijom djece o zdravoj prehrani, poticanjem na veću konzumaciju voća i povrća te stvaranjem prilika za neku fizičku aktivnost mogle stvoriti dugotrajne navike djece za zdrav život (Hill, 1998). Školski vrtovi inovativan su način poučavanja djece o tome što je zdrava prehrana te o važnosti unošenja voća i povrća u prehranu izravnim uključivanjem djece u proces uzgoja voća i povrća (Christian, Evans, Conner, Ransley, i Cade, 2012). Uzgojem u školskom vrtu, voće i povrće postaje dostupnije, a sama ideja da su djeca uzgojila to povrće može povećati privlačnost i želju za konzumacijom (Morris, 2000). Ovakav oblik edukacije može pozitivno utjecati na stavove djece prema voću i na prehrambene navike djece (Desmond i sur., 2004). Istraživanja većinom idu u prilog hipotezi da su djeca koja su kroz školski vrt educirana o prehrani povećala količinu voća i povrća koje konzumiraju (McAleese i Rankin, 2007; Robinson-O'Brien, Story i Heim, 2009).

Od 1960. godina raste ekološka osviještenost ljudi. U fokus su došle posljedice modernog doba koje se očituju u klimatskim promjenama, zagađenju zraka, vode i prirode, kiselih kiša, ozonskih rupa te krčenju šuma. I u današnjem su društvu ekološki problemi i briga za budućnost okoliša aktualne teme (Cadotte, Barlow, Nuñez, Pettorelli, i Stephens, 2017). Budućnost prirode ostaje u rukama djece stoga je važno od malih nogu formirati pozitivne stavove prema okolišu. Nekoliko istraživanja ide u prilog ideji da boravak u prirodi i količina vremena provedena u prirodnom okruženju može utjecati na stavove, znanja i ponašanja vezana uz okoliš kasnije u životu (Kals, Schumacher i Montada, 1999; Lohr, Pearson-Mims, Tarnai i Dillman, 1999; Skelly i Zajicek, 1998; Wallace, 2019; Wells i Lekies, 2006). Programi vrtlarenja bi mogli potaknuti razvoj međusobno isprepletenih znanja i vještina povezanih sa zaštitom okoliša te rezultirati usvajanjem sustava vrijednosti koji okoliš i zaštitu okoliša stavlja u središte te omogućuje sveobuhvatnije razumijevanje okoline (Johnson, 2008; prema Jelić, 2020). Prema podacima istraživanja, postoji značajna razlika u stavovima djece prema okolišu, ovisno o tome jesu li bila uključena u program koji je sadržavao aktivnosti poput sađenja i brige o cvijeću, drveću i povrću (Wells i Lekies, 2006). Djeca koja su kroz taj program bila izložena vrtlarenju i prirodi pokazivala su pozitivnije stavove prema okolišu. Postoje i programi koji su kroz školske vrtove uključili edukaciju

djece o razvrstavanju otpada i recikliranju. Iako postoji malo dokaza, opažanja i dojmovi pokazuju da takvi programi imaju određeni utjecaj na djecu i njihove stavove i ponašanja (Ozer, 2007). Posljednje teme kojima se bavimo u ovom istraživanju vezane su uz međuodnose učenika, razvoj suradničkog ponašanja i vještina rada u timu te komunikacijskih i jezičnih vještina djece uključene u projekt. U Zagrebu postoji deficit zelenih površina, a time i površina za dječju igru. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, Zagreb ima četiri metra kvadratna po glavi stanovnika, što je pet puta manje od preporučene donje granice. Djeca koja imaju lako dostupne zelene površine više vremena provode na otvorenom, a time se izlažu socijalnom kontaktu s drugom djecom. Ona djeca koja su u blizini parka lakše stvaraju prijatelje i to veći broj nego djeca koja žive u prometnijim dijelovima grada (Huttenmoser, 1995). Prijateljstva u djetinjstvu važna su jer su ona način učenja i razvijanja socijalnih vještina te djeluju kao zaštitni faktor, odnosno, pomažu u sprječavanju eksternaliziranih problema djece (Hay, Payne i Chadwick, 2004; Crosnoe, 2000). Vrt predstavlja sigurno područje gdje se djeca mogu bolje upoznati, steći nove prijatelje te iskoristiti priliku za međusobno druženje i poboljšanje odnosa. Nadalje, kroz rad u vrtu djeca spoznaju važnost timskog rada te usvajaju suradničko ponašanje. (Alexander, North i Hendren, 1995; Ozer, 2007). Zajednički rad u vrtu zahtjeva suradnju učenika kroz dogovaranje oko različitih ideja i načina realizacije zamišljenog te oko podjele zadataka kako bi ih uspješno izvršili i dostigli zajednički cilj (Jelić, 2020). Istraživanje je pokazalo da školski vrtovi imaju važnu ulogu u poučavanju djece timskom radu, u zbližavanju učenika i povećanju interakcija s odraslima te entuzijazma djece (Blair, 2009). Kroz rad u vrtu djeca su, osim međusobnog kontakta, izložena kontaktu s nastavnicima i volonterima. U provedbi programa Oaza za djecu sudjeluje mnoštvo volontera iz raznih zemalja koji poučavaju djecu radu u školskom vrtu, služeći se pritom hrvatskim, ali i engleskim jezikom. Evelyn Hatch (1978, prema Pica, 1994) je zagovarala ideju kako komunikacija na stranom jeziku pozitivno utječe na usvajanje istoga. Kako bi se poruka uspješno prenijela među sugovornicima, važno je da informacije koju šaljemo i informacije koju dobivamo budu razumljive sudionicima u razgovoru. Kada dođe do problema u razumijevanju poruke, sugovornici moraju rekonstruirati i modificirati svoje poruke kako bi postale razumljive. U procesu te rekonstrukcije, govornici pokušavaju doći do veće razine razumljivosti, bilo to ponavljanjem poruke, prilagođavanjem sintakse, izmjenom riječi ili promjenom cijele forme poruke kako bi je značenjem približili primatelju (Swain i Lapkin, 1998, prema Pica, 1994). Taj proces se naziva „pregovaranje“ te Swain i Lapkin (1998) navode kako ta aktivnost pomaže pri usvajanju stranog jezika. Aktivnosti prilagodbe komunikacije vode k učenju sekundarnog

jezika jer on otvara dodatne mogućnosti pojašnjavanja poruke te postoje istraživanja koja podupiru navedenu tezu (Swain i Lapkin, 1998).

Program „O.A.ZA. za djecu“ (Održiva Alternativa Zajednici) čini skup izvannastavnih aktivnosti koje se provode u školskim vrtovima. Učenici mogu biti uključeni više godina uzastopno, sve do kraja 8. Razreda. U toplijim mjesecima (od rujna do studenog te od travnja do lipnja) učenici u vrtu provode dva do tri dana u tjednu. Uređenje i održavanje vrta kao primaran cilj je uvijek prisutan, no specifični ciljevi vezani uz vrt se mijenjaju (od izrade kamenjara, izrade povišenih gredica, izrade cvjetnih gredica, sadnje određenih biljaka itd.). Radionice neformalne edukacije s učenicima partnerskih škola koje je provodio izvoditelj Mile Drača u uskoj suradnji s nastavnicima škola obuhvaćale su teme ekologije, zaštite okoliša, održivog razvoja, volonterstva te praktičnog rada u vrtu (uzgoj povrća, voća, ukrasnog bilja, održavanje vrta, izrada povišenih gredica i sl.), a provodile su se jednom tjedno po jedan školski sat. Također, organizirana su zajednička druženja u vrtovima te vrtni festivali tijekom kojih se prezentiraju rezultati projekta i cjelogodišnjeg rada djece u vrtovima. Program Oaza za djecu je prvi puta implementiran prije 7 godina u OŠ Davorina Trstenjaka. Do danas se u program uključilo još pet škola. U ovom se istraživanju prvenstveno bavimo utjecajem programa Oaza za djecu na fizičko zdravlje djece, njihove prehrambene navike, te na usvajanje određenih znanja i vještina kako bi se dobili temelji za daljnja istraživanja te eventualno potaknulo implementiranje u druge ustanove. Također želimo utvrditi potencijalne nedostatke programa kako bi se on mogao poboljšati. Projekt Oaza za djecu potiče fizičku aktivnost djece kroz vrtlarenje, a putem radionica, učenici imaju priliku učiti o zdravoj ishrani što može rezultirati boljim zdravljem djece. Također, kroz radionice djeca mogu postati ekološki pismena i osviještena. U programu sudjeluju i volonteri iz stranih zemalja te bi njihova prisutnost i suradnja s učenicima mogla doprinijeti interkulturalnom učenju djece, povećanju tolerancije prema drugim kulturama, religijama i nacionalnostima, razvoju kompetencija komunikacije na engleskom jeziku među djecom i poboljšavanju atmosfere u školi. Program Oaza za djecu je izvannastavna aktivnost, što znači da je atmosfera opuštenija, a djeca imaju priliku razgovarati s nastavnikom izvan striktno obrazovnog konteksta te kroz međusobni kontakt i kontakt s volonterima razvijati komunikacijske i jezične vještine te suradničko ponašanje.

Cilj, problemi i hipoteze istraživanja

Kao što je vidljivo iz uvodnog dijela, moderna svakodnevica uzima danak što se tiče zdravlja djece, ali i zdravlja naše planete. Kako bi se ostvarilo „bolje sutra“ za djecu, važno je poučiti ih zdravim navikama te poželjnim ponašanjima vezanima uz ekologiju. Suvremena istraživanja bavila su se temom utjecaja programa vezanih uz školske vrtove, no s obzirom da postoji manjak podataka, ovo istraživanje može doprinijeti dosadašnjim nalazima.

Cilj ovog istraživanja je ispitati kako djeca i njihovi nastavnici doživljavaju školski program Oaza za djecu. Pri tome nas zanima kako djeca percipiraju svoj odnos s vršnjacima i nastavnicima, kao i s volonterima u programu Oaza za djecu, te što su tijekom projekta naučili o zdravlju i okolišu. Nastavnička percepcija programa odnosit će se na njihovo opće mišljenje o programu te percepciju učinkovitosti programa za učenike, odnosno promjene koje su tijekom provedbe programa uočili kod učenika.

Ovo istraživanje provodi se kako bismo dobili odgovore na nekoliko istraživačkih problema:

1. Identifikacija potencijalnih učinaka programa Oaza za djecu na fizičko zdravlje djece u pogledu tjelesne aktivnosti i prehrambenih navika
2. Učinak programa na ekološku osviještenost djece, njihovo ponašanje u timu te na njihove komunikacijske i jezične vještine

Rezultati ovog istraživanja mogu pokazati kakav je doprinos ovakvog oblika nastave te postaviti temelje za daljnja istraživanja. Spoznaje do kojih dođemo mogu pomoći pri implementaciji ovakvog načina rada i edukacije u škole te dati smjernice za poboljšanje samog programa. Hipoteze temeljene na dosadašnjim istraživanjima su sljedeće:

1. Program Oaza za djecu imat će pozitivne učinke na fizičko zdravlje djece povećanjem količine tjelesne aktivnosti učenika te promjenama prehrambenih navika učenika u pogledu veće konzumacije voća i povrća
2. Program Oaza za djecu imat će pozitivne učinke na ekološku osviještenost djece povećanjem njihovog znanja o ekologiji i ekološki prihvatljivim ponašanjima
3. Program Oaza za djecu imat će pozitivan učinak na međudnose djece te komunikacijske i jezične vještine poboljšanjem suradničkog i timskog ponašanja te poboljšanjem znanja engleskog jezika kroz interakciju s volonterima

Metodologija

Ispitivanje učinka edukativnog programa Oaza za djecu iz perspektive nastavnika i učenika sastojalo se od prikupljanja kvalitativnih podataka putem anketa. Podaci su početno trebali biti prikupljeni provedbom fokusnih grupa, no zbog izvanredne situacije i zatvaranja škola uslijed pandemije koronavirusa, odlučeno je prikupiti ih putem online anketa konstruiranih za ovo istraživanje.

Sudionici

U istraživanje učinka programa Oaza za djecu uključeni su učenici iz dvije zagrebačke osnovne škole u kojima je projekt najdulji period implementiran. Podaci su dobiveni na tri različite skupine sudionika: učenici nižih razreda (3. i 4.), učenici viših razreda (5., 6., 7. i 8.) te nastavnici. U 66 odgovora učenika, njih 26 je od učenika trećih i četvrtih razreda. Što se tiče učenika od petih do osmih razreda, 40 učenika je ispunilo anketu od kojih je 29 iz 5. i 6. razreda. Ukupno je u istraživanju sudjelovalo 42 učenice te 24 učenika. Kriteriji prema kojima je izabran uzorak je bio razred u koji učenik ide, te je li učenik sudjelovao u projektu Oaza za djecu. Iz obrade podataka su, dakle, isključeni svi učenici koji nisu sudjelovali u projektu. U istraživanju su sudjelovali i nastavnici iz prethodno navedene dvije škole, a njih sedam je ispunilo anketu. I kod nastavnika je kriterij bio da su sudjelovali u programu. Anketu za nastavnike je ispunio i voditelj projekta pošto je on proveo puno vremena s učenicima u sklopu programa. Raspon dobi je između 34 i 56 godina, od kojih je četvero starije od 49. Sve sudionice su ženskog spola, osim voditelja projekta. Staž nastavnika se kreće između 10 i 35 godina, s time da mlađe sudionice imaju i manje staža. Pet od šest ih je navelo kako sudjeluju u projektu između šest i sedam godina, dok dvoje navodi kako sudjeluje četiri godine. Dvije sudionice su učiteljice razredne nastave (rade s 3. i 4. razredima), jedna je školska knjižničarka koja radi s 3., 4., 5. i 6. razredima, jedna je nastavnica engleskog jezika, jedna je profesorica povijesti, a dvije su kao zanimanje navele samo „nastavnik“ te one rade s učenicima od 5. do 8. razreda. Neke su na projektu radile sa samo 3, a neke i s 30 različitih razreda. Voditelj projekta je uključen od početka (7 godina) te je radio s učenicima svih uzrasta te velikim brojem različitih razreda.

Instrumenti

Za potrebe ovog istraživanja osmišljena je prilagođena anketa prema pitanjima koja su bila pripremljena za fokusne grupe. Za tri skupine sudionika, nastavnike, učenike nižih i učenike viših razreda, izrađene su tri verzije ankete. Svaka anketa se sastoji od 6 kategorija

koje su uvijek istog redoslijeda: „Opći dojam o projektu“, „Fizičko zdravlje“ (za djecu „Rad u vrtu i zdravlje“), „Ekologija“, „Timski rad i odnos među učenicima“ (za djecu „Timski rad“), „Komunikacijske i jezične vještine“ (za djecu „Kako komuniciram“) i „Zaključno“ (za djecu „Za kraj“). U anketama za učenike, većina kategorija sadržava između 4 i 6 čestica, osim „Ekologija“ i „Za kraj“, koje sadržavaju po 8,9 čestica. Na početku se nalazi uvodna riječ koja objašnjava svrhu istraživanja, upute za ispunjavanje te izjavu koja govori da se ispunjavanje ankete smatra pristankom na sudjelovanje. Sve verzije imaju podjednak broj pitanja (između 35 i 38 čestica, no razlikuju se prema njihovom obliku (*prilog 1, Anketni upitnik 1; Anketni upitnik 2*). Anketa za nastavnike i učenike viših razreda sadrže većinski pitanja otvorenog tipa koji su zahtijevali kratki odgovor u nekoliko rečenica, te manji broj pitanja s ponuđenim odgovorom. Učenicima nižih razreda je anketa prilagođena tako da su pitanja pojednostavljena, te je znatno veći broj pitanja s ponuđenim odgovorom. Pitanja s ponuđenim odgovorima su u obliku skale procjene u rasponu od 1 (uopće mi se ne sviđa) do 5 (jako mi se sviđa), izuzev jednog pitanja gdje je raspon od 1 do 3 i jednog pitanja gdje je moguće označiti više ponuđenih odgovora. Sve ankete sadrže manji broj pitanja o sociodemografskim podacima sudionika (*prilog 2, Pitanja o sociodemografskim podacima sudionika*).

Postupak

Istraživanje je provedeno u suradnji s voditeljem projekta OAZA. Gotove verzije anketa voditelj je prema dogovoru prosljedio odabranim školama s kojima surađuje. Škole su potom prosljedile ankete nastavnicima i roditeljima putem e-maila. Roditelji su uz anketu dobili i pozivno pismo koje objašnjava svrhu istraživanja, dok su se u uvodnom dijelu ankete nalazile detaljne informacije o istraživanju. Također, navedeno je da se ispunjena anketa smatra pristankom roditelja da njegovo dijete sudjeluje u istraživanju. Anketa je anonimna te se ispunjavala on-line. Vrijeme potrebno za ispunjavanje ankete bilo je oko 10-15 minuta. Prikupljanje podataka trajalo je dva tjedna.

Rezultati

Analiza rezultata sastoji se od sinteze podataka dobivenih putem anketa. Nakon višestrukog pregleda svih podataka radi stjecanja općeg dojma, najbitnije sumirane podatke i zaključke predstaviti ću u ovom poglavlju. Rezultati će biti prikazani po temama: opći dojam o projektu Oaza za djecu, fizička aktivnost djece, prehrambene navike djece, ekologija, timski rad i međuodnosi učenika, komunikacijske i jezične vještine te zaključni dio s preporukama. U svakoj temi će biti prikazani sumirani podaci dobiveni od učenika i nastavnika te njihova usporedba.

Opći dojam o projektu Oaza za djecu

Za početak nam je bilo važno saznati što sve djeca rade u sklopu programa kako bismo dobili jasniju ideju na što se ostali odgovori odnose, odnosno koje aktivnosti sami spontano navode i vežu uz projekt Oaza za djecu. Djeca nižih i viših razreda generalno su navela aktivnosti vezane uz vrt: sađenje biljaka, cvijeća, voća i povrća, zalijevanje biljaka, plijevljenje trave, praćenje rasta biljaka i dozrijevanja plodova, berba zrelih plodova te uređenje i briga o čistoći vrta. Viši razredi su spomenuli suradnju i komunikaciju s volonterima te provedbe radionica.

„Brinuli smo te obrađivali vrt, a i naučili pomalo i o okolišu., učimo o drugim državama i njihove jezike...“ - učenica, viši razred

Nastavnici su također naveli aktivnosti vezane uz rad u vrtu te održavanje vrtnih festivala, no najviše su se osvrnuli na provedbe različitih radionica s učenicima: radionice vrtlarenja, radionice i suradnju s volonterima, jezične radionice za djecu na otvorenome, radionice na temu ekologije, radionice održivog razvoja.

Sva djeca su izrazila visoki stupanj sviđanja kada su upitana kako im se općenito sviđa projekt Oaza za djecu. Od ukupno 66 dobivenih odgovora, njih 40 je reklo da im se jako sviđa, 24 je navelo kako im se sviđa, a dvoje je dalo neutralan odgovor (*Prilog 3, Tablica 1*). Procjene nastavnika i voditelja su u skladu s procjenama djece: smatraju kako se djeci jako sviđa način rada koji se prakticira kroz projekt. Većina njih navodi da djeca s veseljem idu u vrt, vole neformalan način rada i suradnju s volonterima. Nastavnice su procijenile kako su one osobno ili zadovoljne ili jako zadovoljne projektom, dok je voditelj jako zadovoljan (*Prilog 3, Tablica 1*).

Djeca nižih razreda najčešće navode kako im se u sklopu projekta najviše sviđa boravak na zraku odnosno u prirodi, potom druženje s volonterima te rad u vrtu (osobito sađenje). Viši razredi također navode kako im se sviđa rad u vrtu (osobito sađenje), radionice i druženje, ali ponajviše ističu kako vole suradnju i komunikaciju s volonterima. Volonteri su mladi (do 30 godina) što učenicima olakšava povezivanje.

„...Pričanje s volonterima je bilo nešto tako uzbudljivo i prekrasno! Slušanje o njihovim životima, vježbanje engleskog, pričanje o sebi i naravno, stjecanje nekih poznanstava. Dani kada je bilo organizirano druženje s volonterima su uvijek izazivali iščekivanje i veselje u meni...“ - učenica, viši razred

Mali broj učenika naveo je zamjerke ili nešto što im se ne sviđa u projektu. Dvoje učenika je navelo kako imaju poteškoće u komunikaciji s volonterima zbog engleskog jezika, jedan iz višeg i jedan iz nižeg razreda. Nekima smetaju kukci, jako sunce ili kada „previše rade“. Jedna učenica je navela kako bi htjela da su viši razredi više uključeni u projekt.

Prednosti projekta koje navode nastavnici u najvećem dijelu odnose se na dobrobit djece. Djeca usvajaju znanja i vještine vezane uz vrtlarenje i brigu za okoliš kroz konkretne primjere, a uz to više vremena provode u prirodi. Potiče se suradnja i komunikacija među učenicima, ali i među nastavnicima. Djeca imaju priliku upoznati ljude iz različitih zemalja, s njima razgovarati na stranom jeziku te se rješavati predrasuda prema strancima.

„Različiti ali konkretni primjeri rada npr. oblici sadnje vrta, prilika za druženje i razgovor s ljudima iz raznih krajeva svijeta (shvaćanje potrebe učenja stranih jezika).“ - nastavnica, niži razredi

„Djeca generalno miču predrasude o vrtlarenju kao prljavu poslu. Imaju priliku steći osobno iskustvo u vrtu kroz rad te znanja iz knjiga vidjeti u praksi. To se posebno odnosi na predmete prirode, biologije, kemije, fizike i sl. Sve se može učiti u školskom vrtu. Boravak s volonterima djeci pomaže da maknu predrasude o drugim jezicima, rasama, narodnostima, religijama i drugim orijentacijama.“ - voditelj projekta

Kao nedostatke nastavnici iz obje škole navode problem vezan uz organizaciju, odnosno to što, prema navodu, nema točnog rasporeda rada. Nadalje, radionice bi trebale biti više usklađene s gradivom koje djeca trenutačno uče. Nekoliko nastavnica je također spomenulo kako im se čini da volonteri nemaju dovoljno vremena za posvetiti se svima uključenima u

projekt niti za svakodnevnu pomoć u vrtu. Dakle, nedostatak je manjak volontera i osoblja koje bi provodilo aktivnosti, a voditelj navodi i nedostatak novca.

„Nedostatak je što je to izvannastavna aktivnost te često trebamo mijenjati svoje rasporede da bismo bili u vrtu...“ - nastavnica, viši razredi

Veći dio nastavnika, zajedno s voditeljem, smatra kako je učenicima lakše pratiti aktivnosti u sklopu projekta u odnosu na način rada u učionici jer uče aktivno, na „neformalniji, neposredniji i zanimljiviji“ način, eventualno se neki učenici susreću s jezičnim preprekama u komunikaciji s volonterima.

„Praćenje radionica je puno lakše jer se radi o neformalnim metodama, koje su zabavne a nadalje korisne i praktične.“ - nastavnica, viši razredi

Nekim nastavnicima je ovakav oblik nastave jednako zahtjevan naspram redovite nastave, dok dio izražava kako im je ipak manje zahtjevan. Doduše, većina navodi kako su potrebni određeni dodatni naponi za pripremu i izvedbu nastave vezane uz projekt. Potrebna je dobra organizacija i usklađivanje među nastavnicima, priprema materijala te ulaganje napora da se uvede red kada se radi u vrtu. Također je potrebno osmisliti neformalne metode kojima bi se provodila nastava u sklopu projekta

„Priprema materijala, veću fleksibilnost prilikom planiranja radnog tjedna, više suradnje s drugim učiteljima i spremačicama, dokumentiranje, izvještavanje.“ - školska knjižničarka

Promjene koje su učenici nižih razreda naveli da su primijetili kod sebe, a da su povezane sa sudjelovanjem u projektu najvećim se dijelom odnose na poboljšano znanje o prirodi i biljkama te na brigu i ponašanje prema prirodi.

„Bolje se brinem o prirodi.“ - učenica, niži razred

„Više znam o vrtu, sadnji i o brizi oko biljaka.“ - učenica, niži razred

Mali broj učenika viših razreda je odgovorio na pitanje o promjenama koje su primijetili na sebi, od čega je još manji broj naveo kako te promjene imaju veze s projektom. Jedna učenica je navela kako je postala komunikativnija jer je puno razgovarala s volonterima i nastavnicima, dok je druga navela kako je promijenila ponašanje prema prijateljima jer je kroz projekt naučila surađivati. Nekolicina učenika navodi kako su naučili puno o biljkama i vrtlarenju te kako brinuti o okolišu.

„Moja obitelj i ja smo osnovali vrt i sad ga već imamo 3 g. Sami uzgajamo svoje povrće“-
učenica, viši razred

„Puno mi je teže gledati kako ljudi uništavaju prirodu. Svaki put kad vidim da netko baci
smeće na pod, opomenem ga, a ako ga on neće podignuti, ja ga podignem i bacim u smeće.“ -
učenica, viši razred

Fizičko zdravlje djece

Fizičko zdravlje djece uključivalo je pitanja vezana uz fizičku aktivnost te pitanja koja se odnose na prehrambene navike.

U kontekstu fizičkog zdravlja posebno su nas zanimale fizička aktivnosti djece i rad u vrtu, čemu su djeca izložena kroz projekt. Aktivnosti koje su navela djeca i nastavnici velikim se dijelom podudaraju, a uglavnom su vezane uz obradu i rad u vrtu: razgibavanje, nošenje i korištenje alata, okopavanje, plijevljenje, sadnja, sijanje, zalijevanje, berba, vožnja tački, trčanje, čišćenje, grabljanje. No, nismo dobili puno podataka o količini fizičke aktivnosti, odnosno koliko često učenici rade u vrtu.

Kao najdraže aktivnosti u vrtu i niži i viši razredi daju slične odgovore: ponajviše navode sađenje sadnica, potom vođenje brige o biljkama i branje plodova, boravak na zraku i druženje s volonterima. Preko 80% djece i nižih i viših razreda navodi kako nema ništa što im se ne sviđa kod rada u vrtu. Nekolicina učenika je navela specifične aktivnosti koje ne vole: zalijevanje, čupanje korova, čišćenje, kukci te vrućina.

„Najdraže mi je čupati korov (tada se osjećam kao super heroj jer spašavam biljke).“-
učenik, viši razred

Od ukupno 65 odgovora na pitanje „Koliko ti se sviđa rad u vrtu na skali od 1 do 5“, i u višim i u nižim razredima većina djece navodi „jako mi se sviđa“ ili „sviđa mi se“ (*Prilog 3, Tablica 2*). Razne aktivnosti iz vrta koje je veliki broj djece naveo da im se sviđaju idu u prilog ovim procjenama. I nastavnice su se, uz voditelja projekta, većim djelom složile u procjeni kako se djeci jako sviđa rad u vrtu (*Prilog 3, Tablica 2*). Djeca se u vrtu, prema navodima nastavnika, osjećaju „sigurno, opušteno i slobodno“ te da „ne žele ići u učionicu nakon rada u vrtu.“ Nastavnica koja je dala procjenu 3 je navela kako se nekim učenicima sviđa, a drugima ne te da su ti stavovi vezani uz stavove roditelja, pošto neki roditelji ne odobravaju rad djece u vrtu. Prednosti vrta, prema navodima nastavnika i voditelja, su fizička aktivnost djece, mogućnost

proučavanja biljaka, boravak na zraku i povezivanje s prirodom, socioemocionalni razvoj djece, razvoj brige za okolišu te poticanje timskog rada i suradnje učenika.

“Fizička aktivnost, učenje uz praksu, povezivanje s grupom, povezivanje s prirodom, timski rad.” - nastavnica, viši razredi

Nedostaci su izloženost alergenima, kukci te to što školski sat nije vremenski dostatan za rad u vrtu.

Što se tiče prehrambenih navika, većina nastavnika navodi kako djeca generalno nemaju dobre prehrambene navike (jedu brzu hranu, samo neki jedu povrće) te da se na tome treba raditi.

„Ovise o obiteljskim navikama. Neka djeca imaju dobre navike, ali većina je u opasnosti od pretilosti ili nutritivne pothranjenosti.” - školska knjižničarka

„U teorijskom smislu djeca shvaćaju i znaju koje su zdrave prehrambene navike. U praksi se to ne primjenjuje.” - nastavnica, viši razredi

Većina učenika nižih razreda navodi kako su kroz projekt naučili nešto o zdravoj prehrani. Većinom navode kako su naučili da je zdravo jesti voće i povrće, a poseban naglasak stavljaju na to da se treba jesti ono što nije špricano te ono što su sami uzgojili.

„Naučio sam da je najzdravije jesti voće i povrće koje nije pošpricano.” - učenik, niži razred

„Da je zdrav špinat, jabuka, breskva” - učenik, niži razred

Što se tiče procjena prehrambenih navika, 18 učenika nižih razreda, odnosno gotovo njih 70 % navodi kako je počelo konzumirati voće ili povrće koje nisu jeli prije projekta. Polovina učenika viših razreda navodi kako nije promijenilo prehrambene navike, dok je, od onih koji ih jesu promijenili, samo dio (10 od 26) naveo kako su te promjene u prehrani povezane sa sudjelovanjem u programu. Te promjene u prehrani su ili specifične (mladi luk, rotkvice, brokula, špinat) ili generalne (više voća i povrća, manje slatkiša i nezdrave hrane). U skladu s ovim podacima, 21 (80,7 %) učenika nižih te 15 (38,4 %) učenika viših razreda slaže se s tvrdnjom „Mislim da jedem zdravije sada nego prije sudjelovanja u projektu“ (*Prilog 3, Tablica 3*). Većina nastavnica također je uočila promjene u prehrani ili u stavovima djece prema hrani otkad se provodi program, neovisno o tome radi li se o učenicima viših ili nižih razreda. Djeca su voljnija probati i konzumirati voće i povrće ako ga upoznaju ili sami uzgoje (salata, brokula, špinat, grašak) te lakše prihvaćaju jela od povrća. Voditelj navodi kako je

dobio i povratne informacije od roditelja o konzumaciji voća i povrća koje djeca prije nisu jela.

„Kada bolje upoznaju neko voće ili povrće i kušaju ga s prijateljima spremniji su ga uvrstiti u prehranu. Posebno ono povrće koje sami uzgoje i pripreme.“ - školska knjižničarka

Sve nastavnice, kao i voditelj projekta, navode kako je programa Oaza za djecu (školski vrt) iznimno učinkovit način za poboljšanje fizičkog zdravlja učenika. Rezultati podržavaju našu pretpostavku kako će djeca biti izložena fizičkoj aktivnosti kroz sudjelovanje u projektu te da će rad u vrtu (sađenje, zalijevanje, berba plodova, korištenja alata, grabljanje, plijevljenje, čišćenja vrta) povećati fizičku aktivnost djece, no ne možemo odrediti u kojoj mjeri. Osim što projekt potiče fizičko kretanje, izloženost i dostupnost voća i povrća te znanje o njihovoj važnosti dobiveno kroz projekt mogu imati pozitivan učinak na stavove i ponašanja djece. Podaci idu u prilog toj tvrdnji te se pokazalo kako postoje određene pozitivne promjene u prehranbenim navikama kod dijela učenika uslijed sudjelovanja u programu Oaza za djecu. No, treba uzeti u obzir kako dvostruko više učenika nižih razreda naspram učenika viših razreda navodi kako su promijenili prehranbene navike uslijed projekta, ali nemamo informacije koje bi dublje objasnile ove rezultate.

Ekologija

Ekološke teme kojima se djeca bave kroz projekt Oaza za djecu uključuju: recikliranje, razvrstavanje otpada, samoodrživost, kompostiranje, rast biljaka te njihova zaštita i njega, bioraznolikost, autohtone vrste, vodeni sustavi te čuvanje okoliša.

Najvažnije što su djeca naučila o okolišu i prirodi kroz projekt je kako voditi brigu o biljkama te o važnosti očuvanja okoliša.

„Da se treba brinuti o prirodi i da se treba upozoriti ljude koji to ne čine.“ – učenica, viši razred

Nadalje, neka djeca imaju vrtove kod kuće pa tamo primjenjuju znanja iz školskog vrta. Svi učenici nižih razreda su naveli kako su kroz projekt naučili što je recikliranje, te su gotovo svi naučili razvrstavati otpad. Samo nekolicina je navela da se u njihovom domu ne prakticira recikliranje otpada. 10 (38,4%) učenika nižih razreda izjasnilo se kako recikliranje u njihovom domu ima veze sa sudjelovanjem u projektu. Ostali su naveli kako već dugo recikliraju ili kako to ponašanje nema veze s projektom. Što se tiče učenika viših razreda, njih 18 od 30, koliko ih je navelo da su počeli reciklirati kod kuće, te promjene povezuju sa

znanjem koje su stekli kroz projekt. Viši razredi su dali konkretne informacije o tome što su naučili vezano uz recikliranje jer su, za razliku od nižih, imali pitanje otvorenog tipa. Prvenstveno navode znanje o tome kako i gdje se otpad odvaja te poznavanje značenja pojma „recikliranje“.

„Ima posebnih kanta, npr. žuta je za plastike, plava je za papir, smeđa za biootpad... Kada se kanta napuni odnosi se na posebno mjesto gdje papir, plastiku... pretvaraju u novi i koristan predmet od tog istog materijala. I tako u krug...“ – učenica, viši razred

Gotovo sve nastavnice primjećuju promjene u ponašanju djece vezanom uz razdvajanja otpada. Uz voditelja je i nekoliko nastavnica navelo kako, uz recikliranje u školi, neka djeca potiču i prakticiraju recikliranje i kod kuće, što je u skladu s navodima učenika.

„Svi učenici u razredu razdvajaju otpad što prije nije bio slučaj“ – nastavnica, niži razredi

Većina učenika navodi kako im se „jako sviđa“ ili „sviđa“ učiti o prirodi i okolišu kroz projekt školskog vrta (*Prilog 3, Tablica 4*). Nižim razredima je najzanimljivije učiti o biljkama, kako se sade, kako rastu i dozrijevaju te o čuvanju prirode i okoliša. Viši razredi su dali slične odgovore navodeći da im je najzanimljivije učiti o biljkama i životinjama te o prirodi i zaštiti okoliša.

„Kako mi možemo pomoći u očuvanju planete (pritom da ne učimo samo o odvajanju otpada jer ima još stvari koje uopće ne spominjemo).“ – učenica, viši razred

Učenici su dali raznolike odgovore kada ih se pitalo o čemu bi voljeli više naučiti. Učenici nižih razreda u velikom su broju rekli kako bi htjeli posaditi biljku koja nije tipična za ovo područje te su neki spomenuli kako bi voljeli naučiti više o cvijeću, gljivama, rijetkim biljkama, stranim nazivima biljaka, itd. Viši razredi dali su mali broj odgovora koji su bili prilično općeniti: nekoliko bi htjelo naučiti više o životinjama (nametnici, rijetke životinje), ekologiji te o biljkama i vrtlarenju.

„O fast fashionu, da malo više pojasne globalno zatopljenje jer ja ne razumijem u potpunosti kemijske pojmove vezane uz globalno zatopljenje, kakav utjecaj turizam i razne modne tvrtke imaju na okoliš.“ – učenica, viši razred

Svi učenici nižih razreda smatraju kako se trebamo brinuti za okoliš, a kao razloge navode važnost okoliša za zdravlje i život ljudi. I učenici viših razreda slažu se u odgovorima, naglašavajući važnost okoliša za opstanak ljudi te da „bez biljaka i životinja nema života.“ Dio učenika smatra kako se zagađenje otelo kontroli.

„Ponekad je važno planirati budućnosti i u ovom slučaju je tako. Puno nas govori kako ne znamo kada će se dogoditi neka drastična promjena (ne govorim da se već ne događaju) i da nema smisla brinuti o nečemu za što "nemamo dokaza". Mislim da je to do edukacije te osobe. Lakše nam je vjerovati u neke teorije zavjere nego pogledati oko sebe i primijetiti koliku štetu činimo. Primijetila sam da ovo konstantno tjeranje na pranje ruku i educiranje o koronavirusu je učinilo velike promjene, tako bismo trebali početi i za okoliš. Da, trebamo se brinuti za okoliš. I meni se ponekad to neda jer za koga ja to radim? Zašto bi ja brinula o okolišu kada postoji toliko ljudi koji će sve to uništiti. Ja ću pokupiti smeće za nekime, ta osoba će sljedeći dan opet baciti svoju plastičnu bocu Coca-Cole i bolit će ju briga. Onda mi je lakše reći da to radim za sebe i za svoju dobrobit. Možda je i još nekome tako lakše shvatiti ove kritične ekološke probleme. Da, i ja mislim da većinu tinejdžera boli briga za rupe o ozonu, ali nekima je stalo. Greta Thunberg je odličan primjer mlade osobe kojoj je stalo. U ovoj generaciji ima puno potencijala. Puno se stvari promijenilo u posljednjih 20 godina i mislim da bi profesori trebali pratiti to, a ne nas samo učiti da odvajamo smeće. Treba nam malo više potpore, a manje kritiziranja.“ – učenica, viši razred

Svi učenici nižih te većina učenika viših razreda slaže se s tvrdnjom „Znam puno više o ekologiji sada nego prije sudjelovanja u projektu“ (*Prilog 3, Tablica 5*). Odgovori su u skladu s prethodnim navodima djece koji upućuju na to da su naučili što je recikliranje, zašto je bitno te kako se razvrstava otpad. Nadalje, gotovo svi učenici nižih, te većina učenika viših razreda, slaže se s tvrdnjom „Brinem više za okoliš sada nego prije sudjelovanja u projektu“ (*Prilog 3, Tablica 6*). Dio onih koji se nisu složili su dali neutralan odgovor prethodno je navelo kako se u njihovim obiteljima reciklira duže vrijeme. Razlog njihovog neslaganja s tvrdnjom može, dakle, proizlaziti iz činjenice kako su brinuli za okoliš i prije projekta. Kada se razmatra utjecaj projekta na ekološka ponašanja tipa recikliranje, podaci pokazuju kako je utjecaj veći na učenike viših razreda pošto 50 % njih navodi kako su počeli reciklirati zbog projekta.

„Mislim da je važno brinuti se o okolišu zato što su okoliš i priroda bazni za naše zdravlje“ – učenik, niži razred

Nastavnici zajedno s voditeljem suglasno procjenjuju kako je projekt Oaza za djecu iznimno učinkovit način za poboljšanje svijesti i znanja o ekologiji kod učenika. Navode kako primjećuju promjene u ponašanju djece, odnosno, da veliki dio njih razdvaja otpad u učionici. Njihova procjena u skladu je s procjenama učenika koji u velikoj većini smatraju kako više znaju o ekologiji te da više brinu za okoliš. Dakle, podaci su pokazali kako projekt Oaza za djecu pruža djeci osnovna znanja vezana uz ekologiju te da ima pozitivan učinak na ponašanje

učenika u pogledu recikliranja, posebno učenika viših razreda. Većini učenika se sviđaju teme kojima se bave kroz projekt, a tome u prilog idu i brojni prijedlozi o čemu bi više željeli naučiti.

Timski rad i odnos među učenicima

Učenici nižih razreda, naspram učenika viših razreda, navode kako češće rade u grupama. Njih čak 57,7 % navodi kako rade u grupama na tjednoj bazi, dok samo 36,3 % učenika viših razreda može reći isto, bilo na redovnoj nastavi ili u vrtu. Veći dio nastavnica navodi kako provode nastavu koja uključuje timski rad jednom tjedno ili češće, neovisno o tome jesu li u pitanju niži ili viši razredi, što je u suprotnosti s navodima učenika te bi trebalo bolje propitati razloge neslaganja.

Učenici viših i nižih razreda na skali od 1 do 5, većinom iskazuju kako im se rad u timu sviđa ili jako sviđa (*Prilog 3, Tablica 7*). Starijima se u timskom radu sviđa to što mogu međusobno surađivati i družiti se, što si mogu međusobno pomagati te obavljati zadatke brže i efikasnije. Ono što najčešće navode kao zamjerku timskog rada je zabušavanje članova tima i slaba suradnja.

„Učimo si pomagati jedni drugima, jednog dana kada odraste o bit će nam potreban timski rad, morate ćemo komunicirati na poslu.“ – učenica, viši razred

„Jedna stvar mi se ne sviđa, ponekad neki pojedinci bace sav svoj posao na jednog člana.“ - učenik, viši razred

Većina učenika nižih razreda navela je kako je pronašlo nove prijatelje tijekom programa Oaza za djecu. I njima se sviđaju slične stvari kod timskog rada: sloga i suradnja te razgovor i druženje s prijateljima. Mali broj učenika je naveo što im se ne sviđa, a dobiveni odgovori vezani su uz buku i nemir tijekom rada. Većina nastavnica i voditelj odnose među učenicima procjenjuje kao dobre, a nekolicina kao iznimno dobre (*prilog, Tablica 8*). Jedna nastavnica spominje kako je povezanost učenika puno bolja, a druga kako se učenici koji se inače ne družu, bolje upoznaju kroz projekt. Nadalje, navode kako tijekom rada u grupama, učenici surađuju te si međusobno pomažu, no također dio nastavnika spominje kako je učenicima za takva ponašanja potreban poticaj. Također, potrebna je kontrola nad time tko s kim radi, a nekada dođe i do sukoba.

„Nisu svi jednako motivirani i angažirani svaki put, ali rado se više uključuju uz poticaj učiteljica. Većini je potreban poticaj“ ..., *Uz često podsjećanje i usmjeravanje primjećujemo*

pozitivne pomake u razvoju empatije i preuzimanju odgovornosti i inicijative.“ – školska knjižničarka

„Često učenici pomažu jedni drugima. Međutim između pojedinih grupa dešavanju se i sukobi. Sukobi čak i nisu loši ako se rada ne adekvatan način međutim često učenici ne znaju rješavati sukobe pa se zapletu u odnose.“ – voditelj projekta

Većina učenika nižih te polovina učenika viših razreda slaže se s tvrdnjom „Više surađujem s prijateljima sada nego prije sudjelovanja u projektu (*Prilog 3, Tablica 9*). Svi učenici nižih razreda naveli su kako im se sviđa timski rad te su i sami u otvorenim pitanjima navodili kako vole surađivati u grupnom radu. Dio učenika viših razreda koji se nisu složili s tvrdnjom naveli su u prethodnim odgovorima kako ih smeta kada posao unutar tima nije podijeljen ravnopravno ili pak sami imaju problem s prihvaćanjem tuđih ideja. Voditelj i nastavnice smatraju kako je program „jako učinkovit“ ili „učinkovit“ način za poboljšanje odnosa među učenicima.

Kroz projekt, djeca su izložena situacijama u kojima se moraju timski ponašati te imaju priliku razvijati suradničke vještine. Generalno, i učenici i nastavnice se slažu kako u timskom radu dolazi do suradnje i iskazivanja pomagačkog ponašanja, te većina učenika izražava kako im se sviđa raditi u timu. Iako stavljaju naglasak na suradnju i međusobno pomaganje, dio nastavnica ipak navodi kako je učenicima potreban poticaj za takvo ponašanje. Nekada dolazi i do sukoba među učenicima ili izolacije nekih članova. Nadalje, treba uzeti u obzir kako polovina sudionika viših razreda ne smatra da više surađuju otkad su uključeni u projekt te se dio žali na nerad članova kada rade u grupi. Iako nastavnice smatraju kako projekt Oaza za djecu potiče bolje odnose među učenicima, te dio podataka dobivenih od učenika ide tome u prilog, trebalo bi utvrditi kakvi su ti odnosi bili prije uključivanja u projekt kako bi se vidjelo koliki je zapravo efekt.

Komunikacijske i jezične vještine

Velika većina učenika nižih razreda procijenilo je na skali od 1 do 5 kako im je „jako ugodno“ ili „ugodno“ razgovarati s učiteljem kada se bave projektom. Dio učenika viših razreda (14) navodi kako im je lakše razgovarati s nastavnicima nakon uključivanja u projekt, a dio je naveo kako nema promjene. Nastavnice smatraju kako su djeca otvorena u komunikaciji s njima što se slaže s procjenama djece. Spomenule su kako je rad na projektu

„neformalan“ te kako su djeca u vrtu opuštenija, što je možda povezano i s otvorenijom i slobodnijom komunikacijom.

„Neformalno učenje izvan učionica bez ocjenjivanja uz puno prilika za njihovo aktivno sudjelovanje je želja i potreba svakog djeteta.“ – školska knjižničarka

Na pitanje „Kako ti je razgovarati s volonterima na engleskom jeziku?“ učenici nižih razreda su mogli označiti sve ponuđene odgovore koji su se odnosili na njih (teško, lako, zanimljivo, nezanimljivo, ugodno, neugodno, zabavno, dosadno, korisno, beskorisno). Učenici generalno razgovor s volonterima iz drugih zemalja smatraju zanimljivim i korisnim, a polovina navodi kako im je to zabavno, ugodno i lagano. Nekoliko ih je naznačilo kako im je teško i/ili neugodno. Dio učenika je naveo kako od prije ima dobro znanje engleskog jezika. U skladu s tim procjenama je i podatak da više od polovine učenika nižih razreda smatra kako im engleski ne stvara poteškoće u razgovoru s volonterima. Učenici koji su rekli da im je teško ili neugodno razgovarati s volonterima većinom su naveli kako im pričanje na engleskom stvara poteškoće u razgovoru, no uspijevaju komunicirati. Samo je nekoliko učenika navelo kako im je pričanje na engleskom veliki problem te da ne mogu komunicirati s volonterima. Viši razredi su, za razliku od nižih, imali otvoreno pitanje „Kako ti je razgovarati s volonterima na projektu?“. No, i oni su u velikom broju naveli kako im je komunikacija s volonterima zanimljiva, zabavna i izazovna te da im je to bilo pozitivno iskustvo. Samo mali broj je naveo kako im je naporno, neugodno ili teško. Učenici koji su rekli da im je teško ili neugodno također su naveli kako slabije znaju engleski jezik.

„Zanimljivo, malo izazovno, ponekad naporno. Sve u svemu jako jako dobro jer mislim da tako jačamo naše znanje engleskog a i dobivamo komunikacijske vještine.“ – učenica, viši razred

„Pozitivno mi je iskustvo. Na taj se način puno bolje nauče jezici nego samo sjedeći u klupi i štrebati.“ – učenica, viši razred

„Teško(jer ne znam baš engleski) ali i zanimljivo.“ – učenica, viši razred

Nastavnice smatraju kako su djeca otvorena za suradnju i razgovor s volonterima. Štoviše, nekoliko nastavnica te voditelj navode kako djeca iznimno vole razgovarati s volonterima te da je ta interakcija iz njihove perspektive ugodna i korisna. Većina nastavnika primjećuje pozitivan utjecaj programa na jezične sposobnosti djece u području engleskog jezika, upravo zahvaljujući volonterima. Djeca imaju priliku komunicirati na engleskom te uvježbavaju

izgovor riječi. Svi smatraju kako je interakcija s volonterima prednost iako je nekada djeci potrebna pomoć u prijevodu.

„Uvijek me vuku za rukave da volonteri uđu u razred i pitaju kad dolaze. Zaista s veseljem i oduševljenjem čekaju bilo kakvu interakciju.“ – nastavnica, viši razredi

„Zahvaljujući volonterima mnogi su "progovorili" engleski jer im je to bila prva prilika komunikacije sa strancima.“ – školska knjižničarka

S tvrdnjom „Poboljšalo se moje znanje stranog jezika otkad sudjelujem u projektu“ složila se većina učenika nižih (22) te više od polovine učenika viših razreda (25) (*Prilog 3, Tablica 10*). S tvrdnjom se složio veliki broj učenika i viših i nižih razreda koji su naveli kako već dobro znaju engleski te većina učenika nižih razreda koji su naveli da imaju slabije znanje engleskog jezika. Nadalje, većina učenika nižih te polovina učenika viših razreda navela je kako ih više zanimaju strani jezici nakon sudjelovanja u projektu.

„Da! Jedna od glavnih razloga zašto želim u jezičnu gimnaziju.,“ – učenica, viši razred

„Zbog projekta OAZA poboljšala sam svoj engleski, jer sam puno razgovarala s njima.“ – učenica, viši razred

Nastavnice, uz voditelja, također smatraju kako je program Oaza za djecu učinkovit način za poboljšanje komunikacijskih i jezičnih vještina (*prilog, Tablica 10*). Informacije o utjecaju na komunikacijske vještine nisu obilne, ali nastavnice navode kako učenici bolje rješavaju sukobe te da su učenici otvoreniji u komunikaciji prema njima. Dijelu učenika viših razreda je lakše razgovarati s nastavnicima otkako sudjeluju u programu. I učenici i nastavnice se slažu kako je komunikacija na engleskom jeziku s volonterima koristan i zanimljiv način usvajanja jezičnih vještina. U prilog tome idu podaci o velikom interesu učenika za strane jezike otkad su u kontaktu s volonterima te podaci o samoprocjenama učenika koliko su se njihove jezične sposobnosti engleskog poboljšale kroz sudjelovanje u projektu. Podaci ukazuju na to da komunikacija s volonterima poboljšava znanje engleskog jezika i kod onih koji ga dobro znaju i kod onih koji imaju slabije znanje engleskog.

Zaključno o projektu Oaza za djecu i preporuke

Prema navodima nastavnica, roditelji pozdravljaju projekt te izražavaju zadovoljstvo. Jedan od odgovora u anketi je ipak pokazao kako neki roditelji ne odobravaju neke aktivnosti projekta.

„A stav roditelja na koje smo znali nailaziti bio je: Pa neće moje dijete valjda okopavati vrt?! Zašto se školuje?!“ – nastavnica, viši razredi

Većina učenika i nižih i viših razreda navelo je kako bi prijateljima preporučili da se uključe u projekt Oaza za djecu. Niži razredi kao razloge navode poučnost projekta odnosno znanje koje učenici mogu steći o prirodi i okolišu a da se pritom zabavljaju te činjenicu da provode više vremena na otvorenom. Viši razredi također navode da je program dobar za djecu jer je zanimljiv i poučan; djeca mogu naučiti o ekologiji, zdravlju, prirodi i zaštiti okoliša.

„Ovaj program je dobar za djecu zato što će se naučiti brinuti o prirodi.“ – učenik, niži razred

„Dobar, odmaraš dok sređuješ vrt. Učiš nove vještine, razgovaraš i vježbaš jezik. Definitivno uživaš. Introverti postaju baš kao i mi ekstroverti i svi razvijamo sposobnosti.“ – učenica, viši razred

„Dobar je jer djeca trebaju znati puno o ekologiji i zdravoj prehrani jer pogotovo u ovo vrijeme moramo se zdravo hraniti i brinuti o našem planetu kako se ne bi još nešto puno gore dogodilo i snašlo naš planet. Djeca i svi mi moramo nekako sudjelovati i educirati se kako da pomognemo planeti.“ – učenica, viši razred

„Projekt je jedna od boljih stvari koja se dogodila u našoj školi. Drago mi je da lagano odstupamo od monotonog učenja iz knjige, sjedenja i ispitivanja.“ – učenica, viši razred

Također, i nastavnice i voditelj projekta bi preporučili program drugim školama zbog vlastitih pozitivnih iskustava. Dvoje nastavnika naglašava kako je s projektom došla i „otvorenost prema novim metodama rada s djecom.“

„Projekt doprinosi novim pogledima učenja i rada kroz neformalno obrazovanje. Najviše promjena se događa kod učenika koji mijenjaju svoje navike i stječu nova životna iskustva.“ – nastavnica, viši razredi

Kada se sagledaju sve informacije dobivene od nastavnica, može se reći kako većina naglašava jake strane projekta Oaza za djecu. Generalno se slažu kako je projekt poticajan i potreban u njihovim školama.

„Vrijednosti koje Udruga promiče ovim projektom su plemenite, poticajne za djecu koja vrlo malo vremena provode vani, u prirodi, komunicirajući. Mogućnost učenja sadržaja predmeta

koje djeca uče u razredu je velika. Poticanje kreativnosti u svakom pogledu ističem kao pozitivno.“ – nastavnica, viši razredi

Dio podataka se može iskoristiti kao smjernice za poboljšanje projekta. Nastavnice i učenici, posebno oni iz viših razreda, izrazili su koliko su volonteri potrebni i korisni, a s obzirom da nastavnice navode kako su volonteri vrlo zauzeti te kako se ne stižu posvetiti svima, bilo bi poželjno uključiti još volontera koji bi sudjelovali u projektu Oaza za djecu. Volonteri bi trebali biti iz stranih zemalja kako bi učenici mogli vježbati svoj engleski jezik, no možda se može uključiti više volontera iz Hrvatske kako bi preuzeli dio posla. Također, oni bi mogli biti na raspolaganju učenicima kojima engleski jezik predstavlja barijeru u komunikaciji. Nadalje, onim učenicima koji imaju problema u sporazumijevanju s volonterima treba osigurati pomoć, bilo da ih se, na primjer, upari s nekim tko dobro zna engleski ili da ih se pouči koristiti on-line prevoditelje. Što se tiče sadržaja radionica, učenici su dali mnoge različite prijedloge o čemu bi voljeli više naučiti, prvenstveno pod temom „ekologija“. Za obogaćenje programa projekta Oaza za djecu, mogu se uzeti u obzir i aktivnosti koje djeca preferiraju. Treba uzeti u obzir i komentare nekolicine učenika koji smatraju kako su viši razredi premalo uključeni u projekt. Ono što bi nastavnice promijenile kako bi poboljšale projekt je bolja organizacija i međusobna koordinacija, stvaranje zajedničkog rasporeda obaveza i aktivnosti vezanih uz projekt, više volontera te bolje povezivanje redovitog nastavnog programa s aktivnostima programa Oaza za djecu.

„Zajednički online kalendar rada u kojem bi što ranije saznali planove i lakše prilagodili rasporede.“ – školska knjižničarka

“Bolju koordinaciju sudjelovanja u aktivnostima kolektiva i volontera.” – nastavnica, viši razredi

Rasprava

Pokazalo se kako projekt Oaza za djecu ima pozitivne učinke na različite aspekte života učenika kroz rad u školskom vrtu, suradnju s volonterima te kroz razne radionice. Desmond i suradnici (2004) navode kako su opažanja i istraživanja vezana uz učenje kroz rad u vrtu (engl. *garden based learning*) identificirala pozitivne učinke takvog oblika nastave na djecu u području prehrane i zdravlja te ekološku osviještenost, a podaci našeg istraživanja također idu u tom smjeru.

Nastavnici navode kako djeca generalno imaju loše prehrambene navike, što ide u prilog rezultatima istraživanja na široj populaciji djece u Hrvatskoj (Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2018). Djeca ne jedu dovoljno voća i povrća, te jedu previše nezdrave hrane u obliku slatkiša i brze hrane. Kroz projekt Oaza za djecu, učenici su došli u doticaj s različitim voćem i povrćem kroz sadnju i brigu o njima. Mnogi su naveli kako su naučili nešto o zdravoj hrani, no bitne su navike koje djeca usvajaju jer se one zadržavaju i u odrasloj dobi (Sandeno i Hill 1998; Skinner, 2002). Dio učenika je počeo konzumirati raznolikije povrće te veće količine voća i povrća. Dosadašnja istraživanja navode kako je voće i povrće iz školskog vrta dostupnije, a sama ideja da su djeca uzgojila to povrće može povećati privlačnost i želju za konzumacijom (Morris, 2000). Podaci su pokazali kako doista važnu ulogu ima činjenica da su djeca sama uzgojila to voće i povrće te su stoga bili voljniji probati ih i uvrstiti u prehranu. Osim konzumacije hrane koja je dostupna iz vrta, dio učenika je naveo kako je generalno promijenio ishranu povećanjem konzumacije voća i povrća te smanjenjem konzumacije nezdrave hrane i to uslijed znanja koje su stekli kroz sudjelovanje u projektu. Dakle, dobiveni podaci daju potporu istraživanjima (Desmond i sur., 2004; McAleese, 2007) koja su pokazala kako edukacija kroz školski vrt te rad u njemu može imati pozitivne učinke na prehrambene navike djece u pogledu povećanja konzumacije voća i povrća, no treba istražiti koliki su ti efekti zapravo te jesu li oni doista veći za mlađu djecu. Zanimljiv je podatak kako dvostruko više učenika nižih razreda, naspram učenika viših razreda, navodi kako su promijenili prehrambene navike uslijed projekta. Moguće je, naime, da je kod starije djece teže promijeniti već formirane nezdrave navike, no moguće je i da su starija djeca zrelija te već imaju zdravije prehrambene navike koje je trebalo manje mijenjati.

Za zdravlje djece je bitna prehrana, ali i fizička aktivnost. S obzirom na to da djeca dio dana provode sjedeći u klupama, kroz rad u vrtu djeca su izložena dodatnoj fizičkoj aktivnosti koja može doprinijeti njihovom zdravlju. Prema navodima učenika i nastavnika, djeca su u vrtu izložena različitim tjelesnim aktivnostima: od sađenja, zalijevanja i berbe plodova do

korištenja alata, grabljanja, plijevljenja i čišćenja vrta, a izražavanje sviđanja i preferencija prema tim aktivnostima od strane djece ukazuje na to da je rad u vrtu oblik fizičke aktivnosti koji je generalno privlačan djeci. Samim time, djeca su možda voljnija upustiti se u tu tjelesnu aktivnost. Prema rezultatima istraživanja Meriwethera (2008), fizička aktivnost nužna je za zdravlje, a već male promjene u količini tjelesne aktivnosti mogu imati pozitivne posljedice. Nadalje, kod nekoliko učenika taj je oblik aktivnosti postao dio životnog stila tako što su se i kod kuće uključili u brigu o vrtu, bilo da su već imali vrt ili su ga napravili. Naše istraživanje doprinosi spoznajama drugih istraživača (Phelps, 2010) da je vrtlarenje učinkovit način povećanja količine fizičke aktivnosti djece a time i doprinosi njihovom zdravlju, iako, u našem slučaju, bilo bi poželjno prikupiti više podataka o tome koliko vremenski zapravo djeca rade u vrtu kako bismo mogli donijeti konkretnije zaključke.

Uz fizičku aktivnost, školski vrt pruža djeci priliku za boravak na zraku i povratak u prirodu. Odavno je prepoznata važnost prirode za čovjeka, a u današnjem urbanom svijetu se od nje sve više udaljavamo. I učenici i nastavnici naglasili su veselje koje dolazi uslijed posjeta vrtu odnosno napuštanja učionice. Boravak u vrtu omogućuje djeci povezivanje s prirodom te, uz vodstvo nastavnika i volontera, razvitak brige i ljubavi prema njoj. Istraživanja pokazuju da se navike koje se stječu u djetinjstvu zadržavaju i u odrasloj (McAleese i Rankin, 2007; Skinner, 2002). Ako djeca usvoje ekološki odgovorna ponašanja i stavove, veća je vjerojatnost da će se ta ponašanja zadržati kasnije u životu. S obzirom na klimatske promjene i zagađenje našeg planeta, iznimno je bitno da djeca usvajaju dobre ekološke navike. Prema podacima koje smo prikupili, učenici su kroz projekt puno naučili o prirodi i ekologiji te je veliki dio njih usvojio poželjne stavove, a dio i ponašanja. Kroz rad u vrtu i radionice, djeca su postala ekološki osvještenija, a dio učenika počeo je reciklirati zbog znanja koja se usvojila kroz sudjelovanje u projektu. S obzirom na to da je ipak malo dokaza o takvim efektima, naše istraživanje daje vrijedne podatke koji idu u prilog dosadašnjim rezultatima. Svakako, potrebno je utvrditi koliki su ti efekti zapravo, no uočen je pozitivan pomak ka boljim stavovima i ponašanju prema okolišu.

Važno je u što ranijoj dobi naučiti što je to suradničko ponašanje i zašto je ono bitno. Prema dosadašnjoj literaturi, djeca kroz rad u vrtu spoznaju važnost timskog rada te usvajaju vještine suradničkog ponašanja (Alexander i sur., 1995; Blair, 2009; Ozer, 2007). Kroz projekt, djeca su izložena situacijama gdje moraju raditi u timovima te tako imaju priliku razvijati svoje vještine timskog rada. Podaci pokazuju kako većina učenika voli surađivati i međusobno si pomagati, no nastavnice navode kako je djeci potreban poticaj za takva

ponašanja, pogotovo kada se uzmu u obzir pritužbe djece na povremenu slabu suradnju drugih članova tima. Iako generalno podaci pokazuju kako nekog pomaka ka boljoj suradnji i međuodnosu učenika ima, potrebno je više informacija kako bi se utvrdili efekti projekta i eventualna potreba da se temi suradnje i konstruktivnog rješavanja sukoba posveti više vremena u okviru projekta.

Vrlo važnu ulogu u projektu imaju volonteri. Pokazalo se kako učenici vole surađivati i komunicirati s njima te da ta interakcija ima pozitivne učinke na jezične sposobnosti djece. Komunikacija sa stranim volonterima potiče djecu koristiti engleski jezik. Budući da učenici rijetko imaju priliku na takav način koristiti svoja znanja, interakcije s volonterima idealna su prilika za učenje i uvježbavanje govora. Strani jezik može se učinkovito učiti kroz izlaganje i komunikaciju (Pica, 1994; Swain i Lapkin, 1998). Također, izloženost engleskom jeziku mnogim je učenicima zanimljiva te je dio pokazao veći interes za strane jezike. Mnogi su učenici naveli kako su poboljšali znanje engleskog jezika te je većina učenika koja je navela kako imaju slabije znanje engleskog jezika, potvrdila kako se njihovo znanje nakon sudjelovanja u projektu poboljšalo. No, učenicima koji smatraju kako im engleski jezik stvara prepreku potrebno je osigurati pomoć pri prevođenju. Neki nastavnici su pronašli rješenja u tehnologiji i pametnim telefonima s on-line prevoditeljima. Zbog neformalnosti u radu, nastavnici navode kako su djeca otvorenija u komunikaciji. Također, učenici navode kako je njima ugodno u interakciji s nastavnicima tijekom projekta te to može pomoći u izgradnji odnosa nastavnik-učenici.

Dosadašnja istraživanja rađena su na temelju različitih programa i na različitim populacijama stoga postoji prostor i potreba za daljnjim istraživanjima. Sve u svemu, podaci koje smo mi dobili generalno idu u prilog dosadašnjim istraživanjima koja potvrđuju pozitivne efekte „*garden based learning*“ odnosno projekata koji se vežu uz školski vrt. Školski vrtovi mogu biti strategija za promicanje zdravijeg načina života djece. Pozitivne strane programa Oaza za djecu su brojne: ima potencijal za poboljšanje prehrambenih navika djece u smislu povećanja konzumacije voća i povrća, potiče djecu na fizičku aktivnost, pozitivno utječe na njihova znanja i stavove o prirodi te ponašanje u pogledu recikliranja, potiče suradničko ponašanje i otvorenu komunikaciju učenika te pozitivno djeluje na jezične sposobnosti učenika u području engleskog jezika. Program pokazuje veliki potencijal, iznimno je dobro prihvaćen i kod djece i kod školskog osoblja, a prepreke koje trenutno postoje moguće je ukloniti. Dobiveni podaci pokazuju konkretne nedostatke programa te daju smjernice i sugestije kako ga poboljšati: povećanjem broja volontera, uključivanjem zajednice

(odnosno, hrvatskih volontera iz lokalne zajednice) čime bi se ostvario i dodatni cilj povezivanja škole s lokalnom zajednicom, dodavanjem teme o konstruktivnom rješavanju sukoba (što može odraditi školski psiholog), nastojanjem da se što ranije u školskoj godini odredi raspored rada u vrtu kako bi se olakšala organizacija i osiguralo da svi zainteresirani učenici imaju priliku sudjelovati te boljim usklađivanjem gradiva redovne nastave s temama koje se obrađuju u sklopu projekta. Ovi podaci daju dobar temelj za daljnja istraživanja kako bi se utvrdili precizniji efekti projekta na različite aspekte života učenika. Nadalje, ovi podaci idu u prilog poticanju implementacije programa Oaza za djecu u škole koje još nisu uključene.

Metodološka ograničenja i sugestija za buduća istraživanja

Izvanredna situacija uzrokovana koronavirusom rezultirala je promjenama u nacrtu i provedbi istraživanja. Umjesto fokusnih grupa, provedene su online ankete, no zbog restrikcija je bilo nezgodno vrijeme za prikupljanje podataka s obzirom na to da je bio kraj školske godine, ali i činjenice da se program Oaza za djecu nije moga odvijati tijekom pandemije. Nedostatak ovog istraživanja je mali uzorak, koji također proizlazi iz činjenice da je kraj školske godine te da je povećano opterećenje učenika i nastavnika. S obzirom na to da su podaci prikupljeni online anketom, neki odgovori sudionika bili su nejasni. Drugi nedostatak je nemogućnost pojašnjavanja odgovora sudionika i postavljanja potpitanja kako bi se dobile dodatne informacije i objašnjenja. Neki odgovori nisu bili povezani s pitanjem ili nije bilo odgovora, što može ukazivati na nerazumijevanje pitanja. Također, tu je problem nemogućnosti pojašnjavanja pitanja sudionicima. Postoji mogućnost da pitanja i ponuđeni odgovori (ljestvice od 1 do 5) nisu bila dovoljno razumljivi učenicima nižih razreda (3. i 4. Razredi). Možda bi se u drugoj verziji upitnika bilo bolje zamijeniti brojke s emotikonom (lice od mrštenja do smijanja). Svakako bi bilo poželjno prikupiti dodatne informacije kako bi se dublje razumjeli efekti programa. U budućim istraživanjima bilo bi poželjno prikupiti kvalitativne te kvantitativne podatke. U kvalitativnom istraživanju trebale bi se provesti fokusne grupe te eventualno opažanje u vrtu. Što se tiče kvantitativnih podataka, oni bi se trebali prikupljati na većem uzorku iz svih škola koje su uključene u projekt. Također, bilo bi korisno uključiti podatke roditelja koji imaju perspektivu koliko se promjena vidi izvan same škole te treba razmotriti mogućnost uključivanja perspektive volontera. Nadalje, gledajući dosadašnja istraživanja koja se bave utjecajem vrtlarstva na djecu, postoji prostor za proširenjem tema: u istraživanje se može uključiti utjecaj programa na koncentraciju, akademski uspjeh djece, mentalno zdravlje itd. (Malone i Tranter 2003; McCurdy, 2010; Wallace, 2019).

Zaključak

Rezultati istraživanja pokazuju zadovoljstvo programom kod svih uključenih te u određenoj mjeri potvrđuju pozitivan učinak programa Oaza za djecu na osnovnoškolce. Podaci upućuju na percipirano poboljšanje fizičkog zdravlja učenika. U sklopu programa učenici rade u vrtu što povećava njihovu fizičku aktivnost, a kroz uzgoj voća i povrća te radionice učenici uče o zdravoj prehrani te je kod djela učenika došlo do poboljšanja prehrambenih navika. Učenici koji su sudjelovali u projektu pokazuju brigu za okoliš te je dio učenika krenuo razdvajati otpad. Kroz projekt učenici su izloženi timskom radu u kojem pokazuju određen stupanj suradnje i pomagačkog ponašanja, no potreban je nadzor i poticaj od strane nastavnika za takva ponašanja. Komunikacija s volonterima iz stranih zemalja omogućuje učenicima vježbanje engleskog jezika, te je dio učenika iskazao kako se poboljšalo njihovo znanje stranog jezika uslijed sudjelovanja u projektu. Ove podatke treba uzeti s rezervom te je potrebno provesti dodatna istraživanja kako bi se utvrdili precizniji efekti koje program Oaza za djecu ima na učenike. Ovo istraživanje daje dobru podlogu za daljnja istraživanja, ali i argumente za implementaciju programa u škole koje još nisu uključene. Postoji mogućnost za unapređenje i poboljšanje programa, ali svakako je već sada to kvalitetan projekt koji u velikoj mjeri odobravaju učenici, nastavnici i roditelji.

Literatura

- Alexander, J., North, M.W. i Hendren, D.K. (1995). Master garden classroom garden project: An evaluation of the benefits to children. *Children's Environments* 12(2), 256–263.
- Bell, J. F., Wilson, J. F. i Liu, G. C. (2008). Neighborhood greenness and 2-year changes in body mass index of children and youth. *American Journal of Preventive Medicine*, 35(6), 547 – 553.
- Blair, D. (2009). The Child in the Garden: An evaluative review of the benefits of school gardening. *The Journal of Environmental Education*, 40(2), 15–38.
- Bowker, R. i Tearle, P. (2007). Gardening as a learning environment: A study of children's perceptions and understanding of school gardens as part of an international project. *Learning Environments Research*, 10, 83-100.
- Bradley, L. K., Baldwin, K., Jakes, S., Jayaratne, K. S. U., Neill, K. C., Driscoll, E. A. i Beth, D. (2010). Integrated extension programs in community gardening. *Acta Horticulturae* 881, 67–71.
- Cadotte, M. W., Barlow, J., Nuñez, M. A., Pettoelli, N. i Stephens, P.A. (2017). Solving environmental problems in the anthropocene: the need to bring novel theoretical advances into the applied ecology fold, *Journal of Applied Ecology*, 54, 1–6.
- Christian, M.S., Evans, C., Conner, M., Ransley, J. K. i Cade, J. E. (2012). Study protocol: Can a school gardening intervention improve children's diets? *BMC Public Health* 12, Article number 304.
- Christian, M. S., Evans, C., Nykjaer, C., Hancock, N. i Cade, J. E. (2014). Evaluation of the impact of a school gardening intervention on children's fruit and vegetable intake: a randomised controlled trial. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 11, 99.
- Crosnoe, R. (2000). Friendships in Childhood and Adolescence: The Life Course and New Directions. *Social Psychology Quarterly*, 63(4), 377-391.
- Desmond, D., Grieshop, J. i Subramaniam, A. (2004). *Revisiting garden based learning in basic education*. Rome: Food and agriculture organisation of the United Nations. Paris: International Institute for Educational Planning, 19-42.
- Ewert, A., Place, G. i Sibthorp, J. (2005). Early-life outdoor experiences and an individual's environmental attitudes. *Leisure Sciences* 27, 225-239.
- Frumkin, H. (2001). Beyond toxicity human health and the natural environment. *American Journal of Preventive Medicine*, 20(3), 234 – 240.
- Hay, D. F., Payne, A. i Chadwick, A. (2004). Peer relations in childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(1), 84–108.
- Hermann, J. R., Parker, S. P., Brown, B. J., Siewe, Y. J., Denney, B. A. i Walker, S. J. (2006). After-school gardening improves children's reported vegetable intake and physical activity. *Journal of Nutrition Education and Behavior*, 38(3), 201–202.
- Hill, J. O. (1998). Environmental contributions to the obesity epidemic. *Science*, 280(5368), 1371–1374.

- Hofferth, S. L. (2009). Changes in American children's time — 1997 to 2003. *Electronic International Journal of Time Use Research*, 6(1), 26 – 47.
- Huttenmoser, M. (1995). Children and their living surroundings: Empirical investigations into the significance of living surroundings for the everyday life and development of children. *Children's Environments*, 12, 403– 413.
- Jaus, H.H. (1984). The development and retention of environmental attitudes in elementary school children. *The Journal of Environmental Education*, 15,33-36.
- Jelić, M. (u pripremi). *Utjecaj vrtlarjenja na djecu kroz psihološki i fizički aspekt. Pregledni rad za Udrugu OAZA.*
- Johnson, S. (2008). Teaching science out of doors. *School Science Review*, 90(331), 65–91.
- Kals, E.,Schumacher, D.i Montada,L.(1999). Emotional affinity toward nature as a motivational basis to protect nature. *Environment and Behavior* 31, 178-202.
- Lohr, V.I., Pearson-Mims,C.H., Tarnai,J.i Dillman, D. (1999). A Multicultural survey of the influence of childhood environmental experiences on adult sensitivities to urban and community forests. *Social and Economic Sciences Research Center. Washington State University, Pullman, WA.*
- Malone, K. i Tranter, P. (2003). Children's environmental learning and the use, design andmanagement of schoolgrounds.Children.*Youth and Environments*,13(2), 87–137.
- McAleese,J.D. i Rankin,L.L.(2007). Garden-based nutrition education affects fruitand vegetable consumption in sixth-grade adolescents.*Journal of the American Dietetic Association*,107(4), 662–665.
- McCurdy, L. E., Winterbottom, K. E., Mehta, S. S.i Roberts, J. R. (2010). Using nature and outdoor activity to improve children's health. *Current Problems in Pediatric and Adolescent Health Care*, 40, 102 – 117.
- Morgan, P.J., Warren, J.M., Lubans, D.R., Saunders,K.L.,Quick, G.I. i Collins, C.E.(2010).Theimpact of nutrition education with and without a school garden onknowledge, vegetable intake and preferences and quality of school lifeamong primary-school students.*Public Health Nutrition*,13(11), 1931–1940.
- Morris, J., Briggs, M. i Zidenberg-Cherr, S. (2002). Development and evaluation of a garden-enhanced nutrition education curriculum for elementary school children. *The Journal of Child Nutrition and Management*, volume 26, 1-9.
- Parmer, S.M., Salisbury-Glennon, J., Shannon, D. i Struempfer, B. (2009). School gardens:an experiential learning approach for a nutrition education program toincrease fruit and vegetable knowledge, preference, and consumptionamong second-grade students. *Journal of Nutrition Education and Behavior*, Volume 41,212–217.
- Phelps, J., Hermann, J., Parker, S. i Denney, B. (2010). Advantages of gardening as a form of physical activity in an after-school program. *Journal of Extension*48(6), 1–7.
- Pica, T.(1994). Research on negotiation: What does it reveal about second-language learning conditions, processes, and outcomes? *Language Learning*, 44(3), 493–527.

- Robinson-O'Brien, R., Story, M. i Heim, S. (2009). Impact of garden-based youth nutrition intervention programs: a review. *Journal of the American Dietetic Association, Volume 109*, 273–280.
- Sealy, M.R. (2001). *A Garden for Children at Family Road Care Center*. Unpublished Master's Thesis. Graduate faculty of Louisiana State University and Agricultural Mechanical College: School of Landscape Architecture.
- Skinner, J. D., Carruth, B. R., Bounds, W.i Ziegler, P. J. (2002). Children's food preferences. *Journal of the American Dietetic Association, 102*(11),1638–1647.
- Swain, M.i Lapkin, S. (1998). Interaction and second language learning: Two adolescent french immersion students working together. *The Modern Language Journal, 82*(3),320–337.
- Waliczek, T.M., Bradley, J.C.i Zajicek, J.M. (2001). The effect of school garden on children interpersonal relationship and attitudes toward school. *HortTechnology, 11*(3), 466-468.
- Wallace, H. D. (2019). Transdisciplinary learning in a kitchen garden: connecting to nature and constructing a path to ecoliteracy? *International Research in Geographical and Environmental Education, 28*, 309- 323.
- Wells, N.M., Ashdown, S., Davies, E., Cowett, F. i Yang, Y. (2007). Environment, design and obesity. *Sage Journals, Environment and Behaviour. 39* (1), 6–33.
- Wells, N.M. i Lekies, K.S. (2006). Nature and the life course: pathways from childhood nature experiences to adult environmentalism. *Sage Journals, Environment and Behaviour. 35* (3), 311–330.

Web stranice:

- Hrvatski zavod za javno zdravstvo: (2018). *Javno predstavljanje rezultata istraživanja „Europska inicijativa praćenja debljine u djece, Hrvatska 2015./2016. (CroCOSI)“*. <https://www.hzjz.hr/priopcenja-mediji/javno-predstavljanje-rezultata-istrazivanja-europska-inicijativa-pracenja-debljine-u-djece-hrvatska-2015-2016-crocosi/>
- Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2018). *Rezultati novog istraživanja o razini tjelesne aktivnosti u zemljama članicama Europske unije*. <https://www.hzjz.hr/sluzba-promicanje-zdravlja/rezultati-novog-istrazivanja-o-razini-tjelesne-aktivnosti-u-zemljama-clanicama-europske-unije/>
- T-portal, Vlatka Polšak Palatinuš, (2020). *Dobro pogledajte ovaj graf, podaci su nevjerojatni: Koliko je zelenih površina u Zagrebu, a koliko u drugim gradovima?*<https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/dobro-pogledajte-ovaj-graf-podaci-su-nevjerojatni-koliko-je-zelenih-povrsina-u-zagrebu-a-koliko-u-drugim-gradovima-foto-20200208>

Prilog 1

Anketni upitnik 1 (namijenjen učenicima nižih razreda - 3. i 4. Razredi)

Opći dojam o projektu

1. U nekoliko rečenica opiši što si sve radio/radila u sklopu projekta OAZA?
2. Kako ti se sviđa projekt OAZA na skali od 1 do 5?
  - 1 (uopće mi se ne sviđa)
  - 2 (ne sviđa mi se)
  - 3 (niti mi se sviđa niti mi se ne sviđa)
  - 4 (sviđa mi se)
  - 5 (jako mi se sviđa)
3. Možeš li napisati što ti se sviđa u projektu OAZA?
4. Možeš li napisati što ti se ne sviđa?

Rad u vrtu i zdravlje

1. Koliko ti se sviđa rad u vrtu na skali od 1 do 5
  - 1 (uopće mi se ne sviđa)
  - 2 (ne sviđa mi se)
  - 3 (niti mi se sviđa niti mi se ne sviđa)
  - 4 (sviđa mi se)
  - 5 (jako mi se sviđa)
2. Što sve radite u vrtu škole?
3. Što ti je najdraže raditi u vrtu/ na nastavi izvan učionice?
4. Ima li nešto što radiš u vrtu, a da ti se ne sviđa?
5. Jesi li počeo/počela jesti neko voće ili povrće koje prije projekta nisi? DA / NE
6. Jesi li kroz projekt (rad u vrtu) naučio/ naučila nešto o zdravoj hrani? DA / NE
Ako jesi, što si naučio / naučila?

Ekologija

1. Koliko ti se sviđa učiti o prirodi i okolišu kroz projekt školskog vrta na skali od 1 do 5?
  - 1 (uopće mi se ne sviđa)
  - 2 (ne sviđa mi se)
  - 3 (niti mi se sviđa niti mi se ne sviđa)
  - 4 (sviđa mi se)
  - 5 (jako mi se sviđa)
2. Što je najvažnije što si naučio/la o okolišu u okviru projekta OAZA?
3. Što ti je najzanimljivije učiti vezano uz okoliš i ekologiju?
4. Ima li nešto o čemu bi voljeli naučiti/čuti više?

5. Da li misliš da bi se trebali brinuti za okoliš? DA / NE
6. Ako da, zašto?
7. Jesi li kroz projekt naučio / naučila što je recikliranje? DA / NE
8. Jesi li kroz projekt naučio / naučila razvrstavati otpad? DA / NE
9. Reciklira li se u tvojoj obitelji otpad? DA / NE
Ako da, kako to da ste počeli reciklirati? Ima li to veze s projektom?

Timski rad

1. Koliko često radiš u grupi ili s prijateljima na nastavi/ tijekom rada u vrtu?
3 i više puta tjedno
1 do 2 puta tjedno
nekoliko puta mjesečno
jednom mjesečno
ne radim u grupi uopće
2. Kako ti se sviđa timski rad (rad u grupi) od 1 do 5?
1 (uopće mi se ne sviđa)
2 (ne sviđa mi se)
3 (niti mi se sviđa niti mi se ne sviđa)
4 (sviđa mi se)
5 (jako mi se sviđa)
3. Jesi li pronašao nove prijatelje dok si radio/ radila u vrtu ili na radionici? DA / NE
4. Što ti se sviđa kada radiš u grupi?
5. Ima li nešto što ti se ne sviđa kod rada u grupi?

Kako komuniciram

1. Kako ti je razgovarati s učiteljem kada radite u vrtu/ kada se bavite projektom ?
1(jako neugodno)
2 (neugodno)
3 (niti ugodno niti neugodno)
4 (ugodno)
5 (jako ugodno)
2. Kako ti je razgovarati s volonterima na engleskom? (označi kućice koje se odnose na tebe, možeš označiti više kućica od jedne)
Teško - lako, zanimljivo - nezanimljivo, ugodno - neugodno, zabavno - dosadno,
korisno- beskorisno

3. Koliko ti pričanje na engleskom jeziku predstavlja problem u sporazumijevanju (razgovoru) s volonterima?
- 1 (pričanje na engleskom mi je veliki problem i ne mogu razgovarati s volonterima)
  - 2 (pričanje na engleskom mi stvara poteškoće u razgovoru, no mogu razgovarati s volonterima)
  - 3 (pričanje na engleskom mi ne stvara poteškoće i mogu lako razgovarati s volonterima)
4. Zanimaju li te nakon sudjelovanja u projektu strani jezici više nego prije? DA/NE

Za kraj

Označi od 1 do 5 koliko se navedena tvrdnja odnosi na tebe?

1. Mislim da jedem zdravije sada nego prije sudjelovanja u projektu
  - 1 (uopće se ne slažem)
  - 2 (ne slažem se)
  - 3 (niti se slažem niti se ne slažem)
  - 4 (slažem se)
  - 5 (potpuno se slažem)
2. Znam puno više o ekologiji sada nego prije sudjelovanja u projektu
  - 1 (uopće se ne slažem)
  - 2 (ne slažem se)
  - 3 (niti se slažem niti se ne slažem)
  - 4 (slažem se)
  - 5 (potpuno se slažem)
3. Brinem više za okoliš sada nego prije sudjelovanja u projektu
  - 1 (uopće se ne slažem)
  - 2 (ne slažem se)
  - 3 (niti se slažem niti se ne slažem)
  - 4 (slažem se)
  - 5 (potpuno se slažem)
4. Više surađujem s prijateljima sada nego prije sudjelovanja u projektu
  - 1 (uopće se ne slažem)
  - 2 (ne slažem se)
  - 3 (niti se slažem niti se ne slažem)
  - 4 (slažem se)
  - 4 (potpuno se slažem)

5. Poboljšalo se moje znanje stranog jezika otkad sudjelujem u projektu
  - 1 (uopće se ne slažem)
  - 2 (ne slažem se)
  - 3 (niti se slažem niti se ne slažem)
  - 4 (slažem se)
  - 5 (potpuno se slažem)

6. Jesi li primijetio/la još neke promjene kod sebe (u znanju, u razmišljanju, u ponašanju prema drugima ili prema prirodi) u posljednje vrijeme?

Na koji način su te promjene koje si primijetio/la povezane sa školskim vrtom?
7. Bi li preporučio/la prijateljima
8. da se uključe u ovaj program? Zašto?
9. Zašto je ovaj program dobar ili loš za djecu po tvome mišljenju?
10. Imaš li još nešto što bi nam htio/htjela poručiti ili smatraš da je bitno da znamo vezano uz projekt?

Anketni upitnik 2 (namijenjen učenicima viših razreda - 5.,6.,7. I 8. razredi)

Opći dojam o projektu

1. U nekoliko rečenica opiši što sve radite u sklopu projekta OAZA?
2. Kako ti se sviđa projekt OAZA na skali od 1 do 5?
  - 1 (uopće mi se ne sviđa)
  - 2 (ne sviđa mi se)
  - 3 (niti mi se sviđa niti mi se ne sviđa)
  - 4 (sviđa mi se)
  - 5(jako mi se sviđa)
3. Možeš li napisati što ti se sviđa u projektu OAZA?
4. Možeš li napisati što ti se ne sviđa?

Rad u vrtu i zdravlje

1. Koliko ti se sviđa rad u vrtu na skali od 1 do 5?
  - 1 (uopće mi se ne sviđa)
  - 2 (ne sviđa mi se)
  - 3 (niti mi se sviđa niti mi se ne sviđa)
  - 4 (sviđa mi se)
  - 5 (jako mi se sviđa)
2. Što sve radite u vrtu škole?
3. Što ti je najdraže raditi u vrtu/ na nastavi izvan učionice?
4. Ima li nešto što radiš u vrtu, a da ti se ne sviđa?

5. Jesi li u posljednje vrijeme promijenio/la neke prehrambene navike (npr. Počeo/la si jesti nešto što prije projekta nisi ili si prestao/la jesti nešto što si ranije često jeo/la)?

Možeš li mi ukratko opisati?

6. Ima li to veze sa znanjem koje si dobio/la radeći na projektu OAZA?

Ekologija

1. Koliko ti se sviđa učiti o prirodi i okolišu kroz projekt školskog vrta na skali od 1 do 5?
  - 1 (uopće mi se ne sviđa)
  - 2 (ne sviđa mi se)
  - 3 (niti mi se sviđa niti mi se ne sviđa)
  - 4 (sviđa mi se)
  - 5 (jako mi se sviđa)
2. Što je najvažnije što si naučio/la o okolišu u okviru projekta OAZA?
3. Što ti je najzanimljivije učiti vezano uz okoliš i ekologiju?
4. Ima li nešto o čemu bi voljeli naučiti/čuti više?
5. Da li misliš da bi se trebali brinuti za okoliš? Zašto?
6. Što znaš o recikliranju?
7. Je li u tvojoj obitelji došlo do promjena navika povezanih s recikliranjem?
8. Ima li to veze sa znanjem koje si dobio/la radeći na projektu OAZA?

Timski rad

1. Koliko često radiš u grupi ili s prijateljima na nastavi/ tijekom rada u vrtu?
  - 3 i više puta tjedno
  - 1 do 2 puta tjedno
  - nekoliko puta mjesečno
  - jednom mjesečno
  - ne radim u grupi uopće
2. Kako ti se sviđa timski rad (rad u grupi) od 1 do 5?
  - 1 (uopće mi se ne sviđa)
  - 2 (ne sviđa mi se)
  - 3 (niti mi se sviđa niti mi se ne sviđa)
  - 4 (sviđa mi se)
  - 5 (jako mi se sviđa)
3. Što ti se sviđa kod takvog načina rada? Koje prednosti timskog rada prepoznaješ?
4. Ima li nešto što ti se ne sviđa kod timskog rada/rada u grupi

Kako komuniciram

1. Rad na projektu OAZA uključuje komuniciranje s volonterima iz raznih zemalja, kao i s nastavnicima. Je li ti lakše ili teže (ugodnije ili manje ugodno) razgovarati s nastavnicima nego prije uključivanja u projekt?
2. Kako ti je razgovarati s volonterima na projektu? (teško, lako, zanimljivo, izazovno, neugodno, naporno...)

3. Ako si bio/la u prilici razgovarati s volonterima iz drugih zemalja, kako ti je bilo razgovarati na stranom jeziku (je li to bilo pozitivno ili negativno iskustvo)? Zašto?
4. Zanimaju li te nakon sudjelovanja u projektu strani jezici više nego prije?

Za kraj

Označi od 1 do 5 koliko se navedena tvrdnja odnosi na tebe?

1. Mislim da jedem zdravije sada nego prije sudjelovanja u projektu.

- 1 (uopće se ne slažem)
- 2 (ne slažem se)
- 3 (niti se slažem niti se ne slažem)
- 4 (slažem se)
- 5 (potpuno se slažem)

2. Znam puno više o ekologiji sada nego prije sudjelovanja u projektu.

- 1 (uopće se ne slažem)
- 2 (ne slažem se)
- 3 (niti se slažem niti se ne slažem)
- 4 (slažem se)
- 5 (potpuno se slažem)

3. Brinem više za okoliš sada nego prije sudjelovanja u projektu.

- 1 (uopće se ne slažem)
- 2 (ne slažem se)
- 3 (niti se slažem niti se ne slažem)
- 4 (slažem se)
- 5 (potpuno se slažem)

4. Više surađujem s prijateljima sada nego prije sudjelovanja u projektu.

- 1 (uopće se ne slažem)
- 2 (ne slažem se)
- 3 (niti se slažem niti se ne slažem)
- 4 (slažem se)
- 5 (potpuno se slažem)

5. Poboljšalo se moje znanje stranog jezika otkad sudjelujem u projektu

- 1 (uopće se ne slažem)
- 2 (ne slažem se)
- 3 (niti se slažem niti se ne slažem)
- 4 (slažem se)
- 5 (potpuno se slažem)

6. Jesi li primijetio/la još neke promjene kod sebe (u znanju, u razmišljanju, u ponašanju prema drugima ili prema prirodi) u posljednje vrijeme?

Na koji način su te promjene koje si primijetio/la povezane sa školskim vrtom?

7. Bi li preporučio/la prijateljima da se uključe/školi da nastavi s provedbom programa?

Zašto misliš da je to važno?

8. Zašto je ovaj program dobar ili loš za djecu po tvome mišljenju?

9. Imaš li još nešto što bi nam htio/htjela poručiti ili smatraš da je bitno da znamo vezano uz projekt?

Prilog 2

Pitanja o sociodemografskim podacima sudionika

Pitanja za učenike od 3. do 8. razreda

1. U koju školu ideš?
2. Jesi li sudjelovao/la u projektu OAZA (rad u školskom vrtu)? DA/NE
3. U koji razred ideš? 3./4.; 5./6./7./8.
4. Spol: M/Ž

Pitanja za nastavnike

1. Sudjelujete li u projektu OAZA za djecu? DA/NE
2. Koliko dugo ste uključeni u program? (izraženo u godinama i mjesecima)
3. S kojim razredima provodite projekt Oaza za djecu? 3./4./5./6./7./8.
4. S koliko različitih razreda ste ukupno do sada provodili projekt Oaza za djecu?
5. Dob
6. Spol: Muško / Žensko
7. Škola u kojoj radite:
8. Radni staž
9. Zanimanje

Prilog 3

Tablica 1

Frekvencije procjena učenika, nastavnika (za sebe i za djecu) i voditelja koliko im se sviđa projekt Oaza za djecu na skali od 1 do 5. N(niži razredi)=26, N(viši razredi)=40, N(nastavnici)=7

procjene	5 (jako se sviđa)	4 (sviđa se)	3 (niti se sviđa niti se ne sviđa)	2 (ne sviđa se)	1 (uopće se ne sviđa)
Niži razredi	16	9	1	0	0
Viši razredi	24	15	1	0	0
Nastavnici za učenike	5	2	0	0	0
Nastavnici za sebe	5	2	0	0	0

Tablica 2

Frekvencije procjena učenika, nastavnika i voditelja (za djecu) koliko im se sviđa rad u vrtu na skali od 1 do 5. N(niži razredi)=26, N(viši razredi)=39, N(nastavnici)=7

procjene	5 (jako mi se sviđa)	4 (sviđa mi se)	3 (niti mi se sviđa niti mi se ne sviđa)	2 (ne sviđa mi se)	1 (uopće mi se ne sviđa)
Niži razredi	15	11	0	0	0
Viši razredi	21	15	3	0	0
Nastavnici za učenike	6	0	1	0	0

Tablica 3

Frekvencije procjena učenika tvrdnje „Mislim da jedem zdravije sada nego prije sudjelovanja u projektu.“ Na skali od 1 do 5. N(niži razredi)=26, N(viši razredi)=39

	5	4	3	2	1
procjene	(potpuno se slažem)	(slažem se)	(niti se slažem niti se ne slažem)	(ne slažem se)	(uopće se ne slažem)
Niži razredi	7	14	3	2	0
Viši razredi	8	7	16	5	3

Tablica 4

Frekvencije procjena učenika kako im se sviđa učiti o prirodi i okolišu kroz projekt OAZA na skali od 1 do 5. N(niži razredi)=26, N(viši razredi)=40,

	5	4	3	2	1
procjene	(jako mi se sviđa)	(sviđa mi se)	(niti mi se sviđa niti mi se ne sviđa)	(ne sviđa mi se)	(uopće mi se ne sviđa)
Niži razredi	19	6	1	0	0
Viši razredi	19	18	3	0	0

Tablica 5

Frekvencije procjene tvrdnje „Znam puno više o ekologiji sada nego prije sudjelovanja u projektu“ na skali od 1 do 5 od učenika. N(niži razredi)=26, N(viši razredi)=40

	5	4	3	2	1
procjene	(potpuno se slažem)	(slažem se)	(niti se slažem niti se ne slažem)	(ne slažem se)	(uopće se ne slažem)
Niži razredi	12	14	0	0	0
Viši razredi	15	14	7	4	0

Tablica 6

Frekvencije procjena tvrdnje „Brinem više za okoliš sada nego prije sudjelovanja u projektu.“ na skali od 1 do 5 od učenika. N(niži razredi)=26, N(viši razredi)=40

procjene	5 (potpuno se slažem)	4 (slažem se)	3 (niti se slažem niti se ne slažem)	2 (ne slažem se)	1 (uopće se ne slažem)
Niži razredi	12	12	1	1	0
Viši razredi	18	12	6	4	0

Tablica 7

Frekvencije procjena učenika kako im se sviđa timski rad na skali od 1 do 5.

N(niži razredi)=25, N(viši razredi)=39,

procjene	5 (jako mi se sviđa)	4 (sviđa mi se)	3 (niti mi se sviđa niti mi se ne sviđa)	2 (ne sviđa mi se)	1 (uopće mi se ne sviđa)
Niži razredi	15	10	0	0	0
Viši razredi	17	15	6	1	0

Tablica 8

Frekvencije procjena nastavnika i voditelja kako bi procijenili odnose među učenicima od 1 do 5. N(nastavnici)=7

procjene	5 (iznimno dobri)	4 (dobri)	3 (niti dobri niti loši)	2 (loši)	1 (iznimno loši)
Nastavnici	2	5	0	0	0

Tablica 9

Frekvencije procjena tvrdnje „Više surađujem sa prijateljima sada nego prije sudjelovanja u projektu“ od 1 do 5 od učenika. N(niži razredi)=26, N(viši razredi)=39, frekvencije procjena učinkovitosti programa OAZA (školski vrt) na poboljšanje odnosa među učenicima od strane nastavnika. N=7

	5	4	3	2	1
procjene	(potpunose slažem)	(slažem se)	(niti se slažem niti se ne slažem)	(ne slažem se)	(uopće se ne slažem)
Niži razredi	11	12	2	1	0
Viši razredi	10	9	11	6	3
	5	4	3	2	1
	(iznimno učinkovito)	(donekle učinkovito)	(niti učinkovito niti neučinkovito)	(slabo učinkovito)	(nimalo učinkovito)
Nastavnici	5	2	0	0	0

Tablica 10

Frekvencije procjena tvrdnje „Poboljšalo se moje znanje stranog jezika otkad sudjelujem u projektu.“ na skali od 1 do 5 od strane učenika. N(niži razredi)=26, N(viši razredi)=39,

Frekvencije procjena učinkovitosti programa OAZA (školski vrt) na poboljšanje komunikacijskih i jezičnih vještina učenika od strane nastavnika. N=7

procjene	5 (potpunose slažem)	4 (slažem se)	3 (niti se slažem niti se ne slažem)	2 (ne slažem se)	1 (uopće se ne slažem)
Niži razredi	10	12	2	2	0
Viši razredi	16	9	12	0	2

	5 (iznimno učinkovito)	4 (donekle učinkovito)	3 (niti učinkovito niti neučinkovito)	2 (slabo učinkovito)	1 (nimalo učinkovito)
Nastavnici	5	2	0	0	0